

Socialdemokraterna
FRAMTIDSPARTIET

Sätt Europa i arbete!

Åtgärdsprogram för fler och bättre jobb i
Sverige och övriga EU

Innehållsförteckning

Inledning	3
1. Första hjälpen	5
1.1 Gör jobben till prio ett.....	5
1.2 Sätt fart på de aktiva arbetsmarknadsinsatserna	6
1.3 Balansera de ensidiga åtstramningarna.....	8
1.4 Hejda angreppen på fackliga fri- och rättigheter	9
1.5 Förhindra en social katastrof.....	9
2. Strategiska utmaningar	11
2.1 Makroekonomi	11
2.2 Vacklande konkurrenskraft.....	13
2.3 Åldrande befolkning	21
2.4 Oschyssta spelregler.....	24
2.5 Ungas utsatthet	29
2.6 Bristande jämställdhet.....	33
3. Strategiska satsningar	35
1. Skapa Plus-kommission för bättre användning av EU-apparaten	35
2. Stärk utbildningslinjen	37
3. Ställ krav på investeringsplan.....	39
4. Förbättra tillgänglighet och kvalitet i barnomsorgen	39
5. Ta fram ny och starkare arbetsmiljöstrategi	40
6. Utveckla arbetsmiljöarbetet i de mindre företagen	41
7. Inrätta socialt protokoll	42
8. Skapa Labour Rights Agency.....	42
9. Begränsa staplandet av visstidsanställningar.....	43
10. Stoppa den oseriösa konkurrensen.....	43
11. Inför ungdomsgarantin på riktigt.....	44
12. Utveckla lärlingsprogram	45
13. Stimulera EU-mobilitet	46

14. Bekämpa diskriminering av föräldrar	47
15. Kvotera bolagsstyrelser	48
Referenser	49

Inledning

Europa är inne i en akut jobbkris. Efter att jobbfrågan missköts under en följd av år är situationen nu i många avseenden värre än någonsin.

Läget är allvarligt...

Allvaret i detta får inte underskattas. Det finns nog inget som förstör så mycket för individen och samhället som växande arbetslöshet. Att ha ett bra jobb är inte bara en ekonomisk trygghet, utan även det nav som mycket av tillvaron kretsar kring. Arbetet är avgörande för välmående och personlig utveckling. Arbetslöshet förstör självbilden och gröper ur självförtroendet. När allt fler förlorar jobbet och fastnar utan arbete blir effekterna därför förödande. Hopplöshet, ohälsa och sociala problem breder ut sig. Värst är det ofta för unga. Längre perioder av arbetslöshet i ung ålder ökar risken för att hamna snett socialt och blir inte sällan en hämsko som följer med genom yrkeslivet. Att flera länder i Europa nu är på väg att ”förlora” en ungdomsgeneration är minst sagt oroväckande.

I förlängningen blir ett samhälle där hög arbetslöshet tillåts bita sig fast mycket bräckligt. En farlig grogrund skapas för olika former av främlingsfientlighet och extremism. De historiska erfarenheterna i detta avseende är skrämmande. I slutändan handlar insatser mot arbetslösheten därför inte bara om jobben i sig, utan även om att försvara demokrati och grundläggande rättigheter.

En summering av jobbsituationen ger en mörk bild. I december 2013 var 26,2 miljoner arbetslösa inom EU. Det gav en arbetslöshet på 10,7 procent. 5,5 miljoner ungdomar gick arbetslösa, vilket motsvarade en ungdomsarbetslöshet på 23,2 procent. I Sverige är läget klart sämre än det borde vara. Trots att svensk ekonomi klarat sig relativt väl ligger arbetslösheten på 8,0 procent. Det är högre än i naturliga jämförelseländer som Danmark, Tyskland, Österrike och Nederländerna. Ungdomsarbetslösheten har stigit till hela 22,6 procent, vilket är i nivå med EU-snittet och långt sämre än i jämförelseländerna.¹

Dessutom har de negativa mönstren etsat sig fast. Andra kvartalet 2013 hade 12,5 miljoner EU-medborgare varit arbetslösa över ett år – nästan en fördubbling sedan 2008.² En stor del av de arbetslösa har alltså fastnat i långvarig passivitet. I Sverige har drygt 70 000 personer varit utan arbete i mer än två år, vilket nästan är en tredubbling sedan 2007.³ Över 35 000 unga har varit utan arbete i mer än 6 månader.⁴

¹ Eurostat 2014.

² European Commission 2013f, 3.

³ Arbetsförmedlingen, månadsstatistik, 16-64 år, www.arbetsformedlingen.se.

⁴ Arbetsförmedlingen, månadsstatistik december 2013, 18-24 år, www.arbetsformedlingen.se.

Därtill har förhållandena i övrigt på arbetsmarknaden förvärrats. I de ekonomiskt svagaste länderna har löner sänkts, kollektivavtal brutits sönder och parterna blockerats. I stora delar av Europa har den individuella tryggheten urholkats genom att arbetslöshetsförsäkringen försvagats och de osäkra anställningsformerna blivit vanligare. I alltfler branscher har oseriöst företagande satt negativ press på löner och villkor. Dessa trender finns till stor del även i Sverige.

...men inte på något sätt hopplöst

Samtidigt är det mycket viktigt att inte heller underskatta möjligheterna att göra något åt problemen. Europa kan så mycket bättre. Med en annan jobbpolitik än den som nu förs skulle arbetslösheten snabbt, ordentligt och permanent kunna pressas tillbaka. Jobbkrisen har till viss del sin grund i 2008 års finanskrasch, men är också till stor del resultatet av en högerpolitik som i efterdyningarna av kraschen satt jobbfrågan på undantag. De högerledda regeringar som styrt stora delar av Europa har valt att passivt se på när arbetslösheten skjutit i höjden och har aktivt utnyttjat den bistra ekonomin till att pressa tillbaka såväl fackföreningar som individuella arbetstagare. Denna destruktiva agenda måste nu brytas.

En ny jobbpolitik måste till

Vi vill i stället se en positiv, offensiv och framåtsyftande politik för fler och bättre jobb. Syftet med denna rapport är att beskriva huvuddragen i den politiken. Vi utgår från fyra grundprinciper:

- 1) Ambitionsnivån måste vara hög. Det centrala riktmärket ska vara full sysselsättning. I hela Europa måste arbetslösheten – och särskilt ungdomsarbetslösheten – sänkas rejält. För Sverige har vi socialdemokrater ett skarpt mål. Till år 2020 ska antalet personer som arbetar och antalet arbetade timmar öka så mycket att Sverige då har lägst arbetslöshet i EU. Det är inte rimligt att Sverige, med stabila arbetsmarknadsstrukturer och en historia av låg arbetslöshet, ska prestera sämre än något annat EU-land. För ungdomar vill vi införa en skarp garanti i Sverige. Alla arbetslösa unga ska senast inom 90 dagar erbjudas jobb, lärlingsplats, praktik eller utbildning. Ingen ska behöva gå passiv längre än så.
- 2) Sverige ska se till att få så mycket ut av EU-samarbetet som möjligt. Sverige är ett extremt exportberoende land där ca 58 procent av varuexporten går till EU-länderna och sammanlagt ca 74 procent går till Europa.⁵ Hur EU utvecklas har därmed direkt inverkan på de svenska jobben. Därför är det viktigt att aktivt försöka driva den europeiska politiken i rätt riktning. Därtill finns det i Sverige brister som behöver åtgärdas när det gäller att fullt ut utnyttja möjligheterna inom EU:s strategier, fonder och program.

⁵ SCB 2014-01-08, *Utrikeshandel med varor. Export och import fördelade på världsdelar. Januari–oktober 2013*, www.scb.se.

- 3) Jobbpolitiken måste hållas ihop. Åtgärder på europeisk och svensk nivå – liksom på regional och lokal nivå – måste koordineras så att de förstärker varandra. Det kräver ett sammanhållet synsätt och ett samordnat arbete på alla nivåer. I Sverige har EU-politiken traditionellt placerats i ett eget fack vid sidan av den nationella politiken. Den modellen är föråldrad.
- 4) Jobbpolitiken måste vara stark på både efterfråge- och utbudssidan. Förutsättningarna för företagande och innovationer måste vara så goda att nya arbetstillfällen hela tiden genereras. På samma gång måste utbildningssystemet och den aktiva arbetsmarknadspolitiken göra det möjligt för människor att ta de jobb som växer fram. Inte minst behöver de arbetslösa rustas med den kompetens som eventuellt saknas.

Rapporten har tre delar. I ett inledande ”första hjälpen”-avsnitt identifierar vi de akuta insatser som behövs för att snabbt få jobbkrisen under någorlunda kontroll. I det andra avsnittet analyserar vi de centrala strategiska utmaningar som jobbpolitiken nu står inför. Avslutningsvis presenterar vi i ett både brett och skarpt åtgärdsprogram de satsningar som vi anser måste till för att dessa utmaningar ska kunna mötas på ett effektivt sätt.

1. Första hjälpen

Till att börja med krävs ett antal snabbinsatser för att hindra att utvecklingen helt spårar ur. Att låta arbetslösheten ligga kvar på skyhöga nivåer är farligt. De negativa spiralerna måste brytas. Värst däran är de ekonomiskt mest pressade länderna i Sydeuropa, men problemen är allvarliga även i många andra medlemsstater.

1.1 Gör jobben till prio ett

Den första snabbinsatsen är att sätta jobben högst upp på agendan. Där finns den inte i nuläget. I Sverige och större delen av Europa för högerledda regeringar ett slags icke-kamp mot arbetslösheten. De talar vackert om jobbsatsningar, men lägger ansträngningar och resurser någon helt annanstans.

På EU-nivån har högermajoriteten i rådet sugit luften ur de jobb- och tillväxtinitiativ som lanserats genom att vägra tillföra meningsfulla resurser. Det gäller bl a EU 2020-strategin, pakten för tillväxt och jobb från 2012 samt de senaste initiativen mot ungdomsarbetslöshet. I medlemsländerna har alltför lite gjorts för att stimulera efterfrågan på arbetskraft. I stället har nedskärningar riktats mot områden som är avgörande för en fungerande arbetsmarknad: välfärd, utbildning,

arbetslöshetsförsäkring och aktiv arbetsmarknadspolitik. Där det funnits budgetutrymme har det ofta bränts på skattesänkningar utan positiva – eller med endast mycket svaga – jobbeffekter. Detta har den svenska regeringen excellerat i. Jobbeffekterna av de långt över 100 miljarder kr i skattesänkningar som genomförts sedan 2006 är högst oklara. Vartenda jobb som eventuellt kan ha genererats har kostat väldigt mycket. I realiteten har fokus inte legat på jobben, utan på skattesänkningarna som sådana.⁶

I stället för att prioritera jobben har högerlinjen varit att försöka skapa acceptans för skyhög arbetslöshet. I EU-perspektivet har arbetslöshetssiffror på över 10 procent beskrivits som naturliga och ungdomsarbetslösheten har framställts som en obändig naturkraft. I Sverige definierade nuvarande regeringspartier år 2006 sex procent som skadlig massarbetslöshet. Nu talas det aldrig i sådana ordalag trots en arbetslöshet på långt högre nivåer.

För oss är detta oacceptabelt. Dels måste jobben vara den solklara förstaprioriteringen. Satsningarna inom jobbpolitiken måste gå före annat. Dels är det en självklarhet att arbetslösheten kan pressas ner. Att flera EU-länder lyckats med detta och nu ligger på relativt låga nivåer är ett av många bevis.⁷ Till skillnad från högern vill vi socialdemokrater aktivt använda politiken och politikens möjligheter för att bekämpa arbetslösheten.

1.2 Sätt fart på de aktiva arbetsmarknadsinsatserna

Det är lätt att tro att det skulle råda brist på lediga jobb i Europa. Så är inte fallet. Samtidigt som katastrofalt många går arbetslösa har ett stort antal arbetsgivare svårt att hitta rätt arbetskraft.

Inom EU har vakanserna på arbetsmarknaden ökat till en hög nivå medan de arbetssökande blivit fler än någonsin. Totalt finns det omkring 1,9 miljoner lediga jobb. Matchningen haltar alltså betänkligt.⁸ För svensk del låg vakanserna i förhållande till arbetskraften år 2012 på ungefär samma nivå som 2007/2008. Arbetslösheten var dock 1,5 procentenheter högre. Detta betyder att matchningen försämrats markant. Försämringen motsvarar i storleksordningen 80 000

⁶ I teorin skulle en skattereduktion som jobbskatteavdraget under vissa förutsättningar kunna främja sysselsättningen. IFAU konstaterar dock att det är svårt att avgöra om det svenska jobbskatteavdraget haft några positiva sysselsättningseffekter (Edmark et al 2012). Avdraget kostar omkring 60-80 miljarder kr per år. När det gäller sänkningarna av arbetsgivaravgifterna för unga och restaurangmomsen – med en sammanlagd kostnad på ca 20 miljarder årligen – är jobbeffekterna i bästa fall väldigt små. Se vidare s 29. Beträffande den sänkta bolagsskatten – med en årskostnad på runt 15 miljarder kr som delvis lånefinansierats – har regeringen primärt talat om internationell skattekonkurrens och endast indirekt kopplat till de svenska jobben. Utöver detta har även andra skattesänkningar genomförts.

⁷ Trots den mycket höga generella arbetslösheten inom EU klarar sig vissa medlemsstater relativt väl. Tyskland (5,1%), Österrike (4,9%), Nederländerna (7,0%) och Danmark (6,9%) hör till de länder som ligger på nivåer klart under den svenska (8,0%). Vad gäller ungdomsarbetslösheten har 10 EU-länder för tillfället lägre siffror än Sverige. (Eurostat 2014).

⁸ European Commission 2013g, 12.

arbetstillfällen.⁹ Många svenska företag vittnar också om problem i rekryteringen. Omkring vart femte rekryteringsförsök misslyckas.¹⁰

En lösning på problemet är att satsa rejält på aktiv arbetsmarknadspolitik och reguljär utbildning:

- Utbyggd arbetsmarknadsutbildning och förstärkta förmedlingsinsatser är effektiva verktyg för att göra de arbetssökande redo att ta de jobb som finns. Till exempel råder det i flera industriyrken en arbetskraftsbrist som skulle kunna mötas genom att arbetslösa erbjuds specialdesignade 3-12-månadersutbildningar. Trots det kraftigt ökade behovet har den aktiva arbetsmarknadspolitiken försvagats på många håll i Europa – särskilt sett till de resurser som satsas per arbetslös.¹¹ I Sverige har nedskärningar genomförts samtidigt som antalet arbetslösa ökat. Inte minst har arbetsmarknadsutbildningen bantats.¹²
- En ordentlig förstärkning av den reguljära utbildningen – högskola, folkhögskola, yrkeshögskola, komvux och yrkesvux – är viktig både för snabba kompetenshöjningar med sikte på specifika vakanser och för mer grundlig kunskapsbyggnad i syfte att stärka jobbchanserna på lite sikt. Även här har ett flertal EU-länder skurit ner.¹³ I Sverige har regeringen bidragit till att antalet studieplatser generellt har sjunkit. Regeringen har skurit ned på platserna på universitet och högskolor. Dessa platser har från 2006 minskat i förhållande till antalet 19–24-åringar. 2011-2013 har drygt 16 000 platser tagits bort och för perioden 2011-2017 är prognosen en sammanlagt minskning med över 26 000 platser.¹⁴ Detta i ett skede när allt fler söker sig till den högre utbildningen. Samtidigt som intresset och söktrycket ökat har studiemöjligheterna blivit färre.¹⁵ Många unga som vill och är behöriga att studera får nej och tvingas i stället in i arbetslöshet.

Med denna lösning skulle matchningen snabbt kunna förbättras. Det finns en tydlig potential att med relativt enkla medel fylla en stor del av de befintliga vakanserna.

På EU-nivån bör de aktiva arbetsmarknadsinsatserna prioriteras i de rekommendationer som riktas till medlemsstaterna i koordineringen av den nationella

⁹ Riksdagens utredningstjänst 2013.

¹⁰ Svenskt Näringsliv 2012.

¹¹ European Commission 2012a, 14.

¹² Utgifterna för den aktiva arbetsmarknadspolitiken i Sverige minskade från 1,23% av BNP år 2006 till 1,09% av BNP år 2011. Utgifterna för arbetsmarknadsutbildning minskade från 0,21% av BNP år 2006 till 0,08% av BNP år 2011. (OECD 2014-01-08, *Statistics, Labour Market Policies, Public expenditure and participant stocks on LMP: Public expenditure of LMP by main categories, "Active measures", "Training"*, www.oecd.org/statistics). Antalet deltagare i Arbetsförmedlingens program för arbetsmarknadsutbildning har minskat från ca 11 000 år 2006 till knappt 6000 i december 2013. (Arbetsförmedlingen 2012, 19. Arbetsförmedlingen, månadsstatistik december 2013, www.arbetsformedlingen.se).

¹³ European Commission 2012d, 11f. European Commission 2013c, 32ff, European Commission 2013f, 9.

¹⁴ Utbildningsdepartementet (Lars Olof Mikaelsson, uoh-enheten) genom Riksdagens utredningstjänst. Underlaget för år 2013-2017 är hämtat från lärosätenas prognoser april 2013. Källa för år 2011-2012 UK-ämbetet. Sammanställt av Kristina Persdotter, Socialdemokraterna.

¹⁵ Universitets- och högskolerådet 2013.

ekonomiska politiken inom ramen för den europeiska planeringsterminen.¹⁶ Nödlänsländerna bör ges större utrymme för sådana insatser i sina anpassningsprogram.¹⁷ I Sverige måste arbetsmarknadsutbildningen utökas. Regeringen måste även ge Arbetsförmedlingen friare tyglar att tillsammans med arbetsgivare och utbildningsanordnare göra ett bra jobb. Den klåfingriga toppstyrningen är kvävande. Regeringen håller Arbetsförmedlingen i så strama byråkratiska tyglar att flera miljarder per år – som kunnat gå till att stärka matchningen – inte kan användas utan måste skickas tillbaka till statskassan. Samtidigt behöver många fler platser skapas i alla delar av det reguljära utbildningssystemet.

1.3 Balansera de ensidiga åtstramningarna

De ensidiga åtstramningar som EU-kommissionen och högerledda regeringar drivit igenom under de ekonomiska krisåren har slagit fel. Detta har inte minst varit förödande för jobben. Åtstramningspolitiken måste därför ersättas av en mer balanserad besparingslinje. På senare tid har vissa steg tagits åt det mer balanserade hållet. Denna rörelse, som gjort det ekonomiska läget något ljusare, måste fullföljas.

De allra flesta ekonomer avfärdar nu de enögda åtstramningarna. Det definitiva raset för förespråkarna blev den IMF-analys som visade att de gravt underskattat de negativa tillväxteffekterna av drastiska nedskärningar i flera länder samtidigt mitt i en ekonomisk kris. Genom att sänka efterfrågan, minska skatteintäkterna och höja arbetslöshetsutgifterna har de alltför forcerade åtstramningarna gjort det svårare att sanera statsfinanserna och få ekonomin på fötter i bl a Grekland, Spanien och Portugal. Krisutvecklingen har i stället bara blivit längre och djupare.¹⁸ Detta har inneburit att fler arbetstillfällen förlorats och färre tillkommit än vad som hade varit fallet med en klokare politik.

I stället behövs en mer balanserad policy-mix där välplanerade och rättvist fördelade besparingar kombineras med aktiva arbetsmarknadsinsatser samt framåtsyftande investeringar i bl a utbildning, forskning, infrastruktur, välfärd och miljö. Grunden måste alltid vara ordning och reda i ekonomin. Därför är det bra att koordineringen

¹⁶ Planeringsterminen går ut på att varje vår i en gemensam europeisk procedur koordinera de nationella budgetprocesserna. Senast i januari gör EU-kommissionen en övergripande analys av ekonomin i Europa. Analysen godkänns – efter eventuella justeringar – i mars av Europeiska Rådet. Utifrån bl a den analysen färdigställer medlemsländerna i april sina stabilitets- eller konvergensprogram (om hur de ska arbeta för att nå målen i Stabilitets- och tillväxtpakten) samt sina nationella reformprogram (om hur de skall jobba med EU 2020-strategin). Kommissionen granskar dessa program och presenterar i månadsskiftet maj/juni ett utkast till rekommendationer för varje medlemsland. Skrivningarna i rekommendationerna förhandlas därefter mellan medlemsländerna och kommissionen i syfte att godkännas av Europeiska Rådet i slutet av juni och formellt antas av rådet i juli. Tanken är därefter att rekommendationerna ska vägleda medlemsstaterna när de under hösten gör klart sina nationella budgetar.

¹⁷ Anpassningsprogrammen sköts av en trojka bestående av EU-kommissionen, ECB och IMF. I denna rapport riktas fokus för enkelhetens skull på EU-kommissionens agerande i sammanhanget. Kommissionen har det huvudsakliga ansvaret för att driva igenom politiken och är också den av aktörerna som direkt kan påverkas genom kontinuerliga politiska beslut inom EU (till skillnad från den oberoende ECB och den globala IMF).

¹⁸ IMF 2012, 41ff. Blanchard & Leigh 2013.

av EU-ländernas ekonomiska politik har intensifierats. Inom euroområdet har regelverket gjorts särskilt tydligt. Det är också bra att finanssektorn har stabiliserats genom en EU-process där tillsyn och regleringar genomgående har förstärkts. Balansen i politiken har dock ödelagts av att EU-kommissionen med starkt stöd från högerhåll tvingat fram mycket större och snabbare nedskärningar än vad reglerna föreskrivit. Tvärbantandet har förlamat ekonomin, raderat ut viktiga investeringar och i förlängningen blivit kontraproduktivt. Det är nu nödvändigt att återställa balansen mellan besparingar och investeringar. Annars kommer jobbförstörelsen att rulla på och jobbskapandet att gå på tomgång i flera år till.

Beklämmande i sammanhanget är att den svenska regeringen – med populistiska undertoner – har hört till dem som mest ihärdigt krävt drastiska och enkelriktade nedskärningar särskilt i nödlånsländerna. Detta har inte bara försämrat den ekonomiska utvecklingen, utan har även bidragit till att dämpa efterfrågan på svenska exportprodukter – med negativa konsekvenser för jobben i Sverige.

1.4 Hejda angreppen på fackliga fri- och rättigheter

Angreppen på de fackliga fri- och rättigheterna har under krisåren varit många. Från EU-nivån har EU-kommissionen, med stöd av högermajoriteten i rådet, gjort en rad allvarliga övertramp. I utpressningsliknande manövrar inom nödlånsländernas anpassningsprogram har lägstralöner sänkts, kollektivavtalsstrukturer trasats sönder och fackföreningar uteslutits från förhandlingar. Kommissionen har även tagit ovanorna från anpassningsprogrammen vidare till andra sammanhang. Exempelvis har kommissionen i den europeiska planeringsterminen flera gånger överskridit sina befogenheter genom att i rekommendationerna till medlemsstaterna försöka pressa fram förändrad nationell lönebildning. På den nationella nivån har flera regeringar – med hänvisning till att det skulle handla om särskilda krisåtgärder – stått för övertramp av liknande slag.¹⁹

Övertrampen är ett oskick som genast måste upphöra. Trotsandet av fundamentala fri- och rättigheter är helt oacceptabelt. När sådana värden naggas i kanten är man ute på ett farligt sluttande plan. I längden är detta ett hot även mot den svenska arbetsmarknadsmodellen. Om respekten för fri- och rättigheterna försvagas i Europa i stort kommer det förr eller senare att slå igenom även i Sverige.

1.5 Förhindra en social katastrof

Jobbkrisen har – i kombination med nedskärningar i offentliga stöd och verksamheter – slagit hårt mot de svagaste grupperna i samhället. Bland de hushåll inom EU som har de lägsta inkomsterna har de ekonomiska problemen förvärrats så mycket under de senaste åren att nästan vart fjärde hushåll nu uppger att de tvingas skuldsätta sig eller ta av sparpengar för att få vardagen att gå ihop.²⁰ Fattigdomen har ökat. Inom EU 2020-strategin används fyra fattigdomsindikatorer. För samtliga pekar

¹⁹ Clauwaert & Schömann 2012.

²⁰ European Commission 2013a, 26.

EU-trenden åt fel håll.²¹ Folkhälsan har försämrats. Inte minst har massarbetslösheten haft en negativ effekt på människors mentala välbefinnande. Bland annat har självmordsfrekvensen stigit i ett flertal medlemsstater.²² På flera håll är det berättigat att tala om en annalkande social katastrof.

De sociala problemen är mest akuta i nödlansländerna. Med en arbetslöshet över 25 procent och en ungdomsarbetslöshet över 50 procent är Grekland och Spanien nog de länder där jobbkrisens sociala konsekvenser är mest långtgående. Situationen har dock försämrats på ett oroväckande sätt även i ett land som Sverige. För svensk del har kombinationen stigande arbetslöshet, försämrade a-kassa och urholkad sjukförsäkring gjort att en relativt stor grupp människor nu lever under mycket knappa förhållanden. Det har både blivit lättare att slås ut och svårare att ta sig tillbaka. Att barnbidraget urholkats har förstärkt problembilden i utsatta barnfamiljer.

Till saken hör att det när det gäller det sociala perspektivet är lätt att hamna i en ond cirkel. Allt tuffare villkor för de svagaste grupperna ger upphov till ökad ojämlikhet – vilket i sin tur tenderar att förvärra såväl de sociala som de hälsorelaterade problemen i samhället.²³ Det är därför mycket viktigt att inte låta den destruktiva dynamiken spinna iväg.

Att förhindra att de sociala problemen eskalerar ytterligare handlar om att omedelbart göra hemläxan när det gäller jobben. De första hjälpen-insatser som redan nämnts vore en viktig start. Detta räcker dock inte. Det är även nödvändigt att göra den sociala dimensionen i politiken starkare. På EU-nivån har EU-kommissionen – med stöd av högermajoriteten i rådet – i realiteten struntat i att ta sociala hänsyn i de krav och rekommendationer som de senaste åren riktats till nödlansländerna och andra EU-länder med ansträngda statsfinanser. Detta har varken varit rimligt eller värdigt. Att det skett med den svenska regeringens goda minne har inte gjort saken bättre. Hela synsättet måste nu förändras. På EU-nivån har också arbetet mot fattigdom – en central del i EU 2020-strategin – mer eller mindre negligerats. Där behövs en ändrad attityd och rejäla krafttag. På den svenska nivån är att-göra-listan lång – med förbättringar av a-kassa och sjukförsäkring som givna huvudpunkter. En höjning av barnbidraget, som varit fryst på samma nivå sedan 2005, är ett mycket angeläget socialdemokratiskt förslag.

En mycket viktig faktor att ha med i beräkningen är att hög arbetslöshet och sociala missförhållanden är en grogrund för olika former av främlingsfientlighet, nationalism och extremism. Det är ofta ur sådana samhällsmiljöer som de farligaste politiska strömningarna växer fram. Att det nynazistiska partiet *Gyllene gryning* hastigt blivit en aktör i grekisk politik är en ingen slump, utan i stället en varningssignal som måste tas på stort allvar. Att ta tag i jobbfrågan handlar inte bara om jobben, utan i förlängningen också om att värna demokrati och mänskliga rättigheter.

²¹ Eurostat 2014-01-08, *Europe 2020 indicators*, www.ec.europa.eu/eurostat.

²² Stuckler et al 2011. Karanikolos et al 2013.

²³ Se t ex Pickett & Wilkinson 2010.

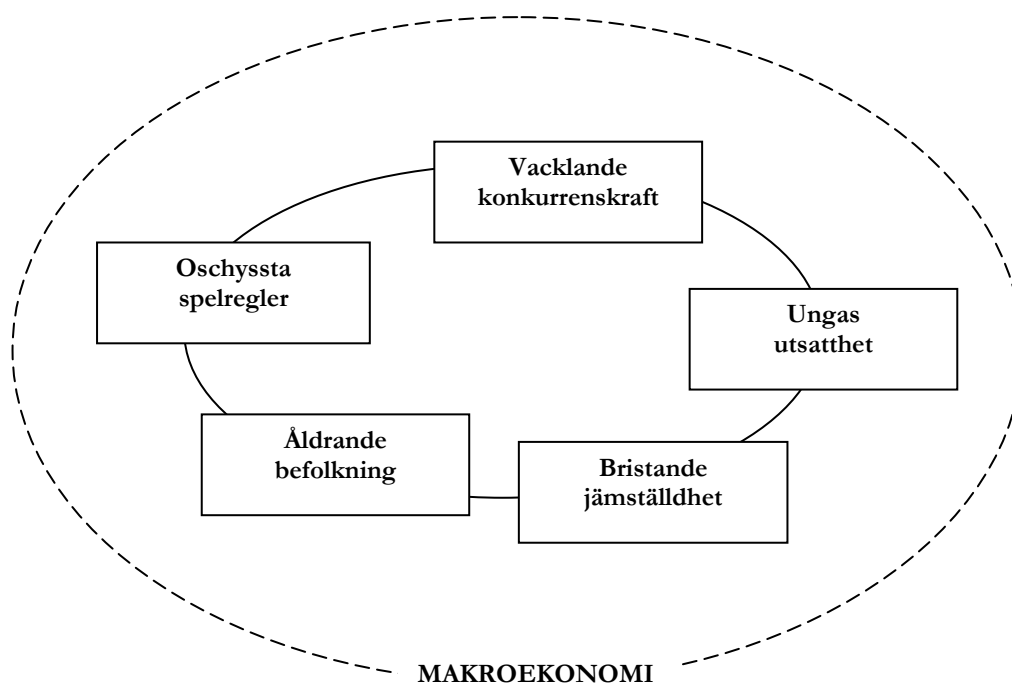

2. Strategiska utmaningar

Låt oss därmed gå över från snabba första-hjälpen-ingripanden till mer strategiska överväganden. Vilka är de centrala utmaningar som Europa i det lite längre perspektivet står inför i jobbfrågan?

Figur 1 summerar fem strategiska utmaningar. Enligt vår bedömning är detta de huvudområden som behöver sättas i fokus. Det handlar om att analytiskt förstå och politiskt hantera en vacklande konkurrenskraft, en åldrande befolkning, oschyssta spelregler, ungas utsatthet och den bristande jämställdheten. Dessa utmaningar är inbakade i en makroekonomisk miljö som behöver styras så att det underlättar jobbskapande och arbetslöshetsbekämpning. Utmaningarna beskrivs här för tydlighets skull separat, men är i realiteten sammankopplade på flera sätt och överlappar delvis varandra.

Figur 1. Strategiska utmaningar i jobbpolitiken

2.1 Makroekonomi

Att den makroekonomiska miljön är viktig för jobben har blivit mycket tydligt under de ekonomiska krisåren. Att arbetslöshetssiffrorna skjutit i höjden är en konsekvens av misslyckandet både med den ekonomiska politiken och jobbpolitiken.

Flera problem måste lösas på det ekonomiska området. Eftersom krisutvecklingen rullar på och omedelbara åtgärder därför är nödvändiga har de viktigaste punkterna redan nämnts i första hjälpen-avsnittet.

För det första måste arbetet för att skapa ordning och reda fullföljas. I hanteringen av den nationella ekonomiska politiken är koordineringen medlemsstaterna emellan nu tätare än tidigare. Där bör samverkansformerna utvecklas så att de ger ett tydligare mervärde. Särskilt tät är samordningen inom euroområdet. På finansmarknaden är de involverade aktörerna skyldiga att ta mindre och samtidigt bättre kontrollerade risker samt att vara öppnare gentemot myndigheterna med vad de håller på med. För att förbättringarna verkligen ska få genomslag krävs dock att implementeringen blir noggrann och att efterlevnaden av regelverken inte successivt blir slappare när det gått några år. Just denna avmattningsrisk är det viktigt att vara uppmärksam på.

Vidare är det nu angeläget att definitivt fasa ut den enögda åtstramningspolitiken. Processen är redan igång. IMF har på basis av sina analyser bytt fot. EU-kommissionen klamrar sig fast vid åtstramningsretoriken av prestigeskäl, men har i praktiken börjat avvika från åtstramningsdogmen. Flera högerledare – exempelvis den svenska finansministern – har gjort avbön efter att länge ha funnits i aggressiva åtstramningspositioner. De har helt enkelt inte kunnat försvara de teser som de tidigare sagt sig tro stenhårt på. Denna process måste nu fullföljas så att politiken får en rimlig balans och att balansen sedan kan upprätthållas i det långa perspektivet.

I själva verket är det slående vilket fatalt missgrepp åtstramningspolitiken varit. Siffrorna är anmärkningsvärda. I IMF-analyserna konstateras att åtstramningsivrarna för att räkna hem sin politik använt skattningar som utgått från att nedskärningar på 1 procent av BNP i snitt skulle ge BNP-minskningar på ca 0,5 procent. Facit har i stället blivit BNP-minskningar på ca 0,9-1,7 procent. Det har alltså rört sig om dramatiska felkalkyler.²⁴ Tunnelseendet har varit totalt. Åtstramningsförespråkarna har vägrat omvärdera sina slutsatser trots att de hela tiden mötts med starka motargument – inte minst från socialdemokratiskt håll – och konkreta exempel som visat att de varit fel ute. Inte minst har utvecklingen i USA varit en skarp kontrast. I USA valde man 2008-2009 en mera balanserad politik med tydliga investeringsinslag och har därefter hållit den linjen. Resultaten har vida överträffat effekterna av åtstramningspolitiken i Europa – med klart högre tillväxt och en betydligt mer positiv trend på arbetsmarknaden.²⁵

²⁴ IMF 2012, 41ff. Blanchard & Leigh 2013.

²⁵ Sedan djupdykningen på båda sidor av Atlanten 2009 har USA legat på tillväxtsiffror kring 2 procent medan EU i stället gått ner i ännu en recession. 2009 - 2012 minskade arbetslösheten i USA från 9,3 till 8,1 procent. I EU ökade den från 9,0 till 10,5 procent. (Eurostat 2014-01-08, *Real GDP Growth Rate* och *Unemployment rate by sex and age groups – annual average*).

Som en tredje makroekonomisk poäng är det nu nödvändigt att i ett jobbperspektiv omdisponera det offentliga budget- och reformutrymmet. Jobbfokuset måste stärkas. Detta är ett arbete som till stor del måste göras på nationell nivå, men som även behöver lyftas fram i den europeiska planeringsterminen.

Högern i Europa har hamnat fel. Tyngdvikten har lagts vid åtstramningar i ekonomisk svaga länder och skattesänkningar utan positiva jobbeffekter i de starkare. Detta har inneburit att det mesta som är viktigt för jobben har bantats ner: den aktiva arbetsmarknadspolitiken och a-kassan samt framtidsinriktade investeringar på utbildnings-, forsknings-, infrastruktur-, välfärds- och miljöområdet. Denna övergripande felallokering av resurser måste på både kort och lång sikt rättas till. Bara den som är nöjd med skyhöga arbetslöshetssiffror kan vara nöjd med hur prioriteringarna för tillfället ser ut.

2.2 Vacklande konkurrenskraft

Den första av de fem strategiska utmaningarna handlar om att se till att de europeiska företagen kan försvara och stärka sina positioner i konkurrensen på den globala marknaden. God konkurrensförmåga är avgörande för att kunna säkra existerande jobb och generera nya. Här har de senaste årens trender varit oroväckande. Europa har halkat efter i stället för att ta för sig. Därför behövs en offensiv satsning på att förbättra konkurrenskraften. Annars kommer jobben att flytta någon annanstans.

Konkurrenskraften är till stor del kopplad till tre faktorer: kunskap, affärsutveckling och infrastruktur. Kunskap – i form av kompetens och forskning – är det avgörande konkurrensverktyget. Affärsutvecklingen är de processer som omsätter kunskapen i praktisk verksamhet. Infrastrukturen är ett slags smörjmedel som när det fungerar får alla affärsprocesser att flyta smidigare.

Kunskap

Det finns inte längre särskilt många företag som inte på något vis måste förhålla sig till den globala konkurrenssituationen. Internationell konkurrens har blivit en realitet i de flesta branscher.

Banbrytande framsteg vad gäller transporter och informationsteknologi har gjort det enklare och billigare för företag att nå kunder över långa avstånd. Det är numera fullt möjligt att snabbt och effektivt interagera med och leverera till kunder på andra sidan jordklotet. Det finns alltså några sektorer där konkurrenssituationen är lokal eller nationell, men de sektorerna blir successivt allt färre. En viktig utveckling under senare tid är exempelvis att svenska och europeiska företag i sektorer där geografien tidigare skyddade de inhemska marknaderna – såsom juridik, bokförläggning och marknadsföring – nu i allt större utsträckning utmanas av konkurrenter från andra delar av världen.

I denna globala kontext är kunskap den dominerande konkurrensfaktorn. Det är den faktor som till stor del avgör var jobb och välstånd ska hamna. Kunskap handlar dels om kompetensen hos befolkningen, dels om vilka satsningar som görs på forskningen. Med en kunnig arbetskraft och en framstående forskning är utrymmet större än någonsin för att skapa jobb och välstånd. Med illa utbildad arbetskraft och svag forskning är detta betydligt svårare.

Utvecklingsriktningen är dessutom att kunskapsfaktorns betydelse ökar. Kunskapsinnehållet i de flesta produkter blir snabbt allt större. Bilindustrin är ett bra exempel. För 25 år sedan var en bil en ganska enkel konstruktion bestående primärt av hårdvara i form av metall, gummi och textilier. Numera är en bil snarast ett slags rullande dator, med ungefär samma hårdvara som förr men med mycket mer av sofistikerad mjukvara. Utan en stark mjukvaruavdelning går det inte att överleva i branschen.

Globalisering och ökad kunskapsintensitet innebär att toppositionerna i välståndshierarkin i världen alltmer går till de länder och regioner som är bäst på kunskap. Det är där som de mest avancerade aktiviteterna och mest välståndsskapande jobben hamnar. Bottenpositionerna går till de länder och regioner som i brist på kunskap tvingas förlita sig på enkel produktion med låga förädlingsvärden, dåliga löner och undermåliga arbetsvillkor. Med sådan produktion skapas inte välstånd.

Ser man till den ena kunskapskomponenten, kompetens, pågår världen över en intensiv kapplöpning.

I Kina arbetar man målmedvetet för att lämna bottensegmentet. Efter att under en period ha varit världens fabrik för enklare tillverkning vill man klättra i hierarkin. Inriktningen är att steg för steg öka kunskapsinnehållet i produktionen. Som en viktig del i detta påbörjade man på 90-talet ett ambitiöst program för att bygga ut den högre utbildningen.²⁶ De senaste tio åren har antalet högskoleinstitutioner fördubblats och antalet personer med examen på högskolenivå blivit fem gånger större. Målet till 2020 är att 20 procent av medborgarna ska ha fullgjort högre utbildning.²⁷ Detta vore ingen särskilt hög siffra relativt sett, men den skulle icke desto mindre ge Kina en enorm kompetenspool och därmed goda förutsättningar att globalt konkurrera på de högre kunskapsnivåerna.

I Indien har man på bara ett par decennier gått från ingenstans till att bli en stormakt inom IT-sektorn. Detta i en medveten satsning. Ett stort antal högkvalificerade IT-ingenjörer har gjort landet världsledande på både hård- och mjukvaruområdet. Till det ska läggas att indierna, liksom kineserna, har offensiva planer för framtiden. I ett ambitiöst initiativ lett av industrin – men kontrollerat och delfinansierat av staten –

²⁶ Li et al 2008.

²⁷ OECD 2012.

ska 150 miljoner arbetstagare fram till 2022 stärka sina bitvis bristfälliga kunskaper från det offentliga utbildningssystemet i ett antal specialdesignade utbildningsprogram.²⁸ På lite sikt kommer den redan stora indiska kompetenspoolen alltså att bli ännu större.

I USA har man för avsikt att möta framför allt de kinesiska och indiska strategierna på området med en storsatsning på högskole- och universitetsutbildningarna. Det mål som fastställdes 2009 är att USA 2020 ska ha den högsta andelen 25-34-åringar i världen med examen från högre utbildning. För att kunna ta en sådan position räknar man med att behöva komma upp på siffror kring 60 procent.²⁹

Sammantaget är världen på väg att snabbt bli mer välutbildad. De kinesiska, indiska och amerikanska programmen – tillsammans med allt som görs på andra håll – kommer att leda till att antalet 25-34-åringar med examen på högskolenivå i OECD- och G20-länderna ökar från 129 miljoner 2010 till drygt 200 miljoner 2020.³⁰ Det kommer framöver att finnas massor människor i världen som är kapabla att ta över de högkvalificerade jobb som idag finns i Europa.

Kapplöpningen mot ökad kompetens återspeglas delvis i en stark kompetenstrend inom EU. 2010-2020 beräknas andelen jobb som kräver höga kvalifikationer öka från 29 till 34 procent. Samtidigt väntas andelen lågkvalificerade jobb minska från 23 till 18 procent.³¹ Trenden syns även specifikt i Sverige. Prognosen för 2010-2030 är att efterfrågan på arbetskraft med eftergymnasial utbildning ökar med 27 procent och att efterfrågan på personer med bara folk- och grundskoleutbildning rasar med 43 procent.³² Det är alltså frågan om en utveckling där kompetensribban hela tiden höjs.

Betydelsen av att vara välutbildad går också igen i sambandet mellan individuell utbildningsnivå och arbetslöshet. Den som har kort utbildning löper klart större risk att fastna i arbetslöshet än den som har längre utbildning. Av tabell 1 framgår att arbetslösheten för den grupp som endast fullföljt grundskolan ligger på 16,8 procent i EU som helhet och på 12,3 procent i Sverige. För den grupp som genomfört en högskoleutbildning är arbetslösheten mycket lägre: 5,6 respektive 4,0 procent. I mellangruppen – där maxnivån är att ha klarat av gymnasiet eller en eftergymnasial utbildning under högskolenivå – är arbetslösheten 8,2 respektive 5,1 procent. Utbildning är alltså en utmärkt försäkring mot arbetslöshet.

²⁸ The Economist 2011-09-10. National Skill Development Corporation, www.nsdindia.org.

²⁹ OECD 2012.

³⁰ OECD 2012.

³¹ European Commission 2012d, 3. Cedefop 2012, 33f.

³² SCB 2012, 11.

Med denna bild blir det mycket anmärkningsvärt att den svenska statsministern talat om att Sverige skulle behöva fler låglönejobb. Just den lågkvalificerade låglönesektorn är i stället den del av ekonomin som bör hållas så liten som möjligt för att det ska gå att möta den globala konkurrensen. När alla stora aktörer satsar uppåt verkar det fullständigt orimligt att Sverige skulle satsa nedåt.

Tabell 1. Arbetslöshet i förhållande till individuell utbildningsnivå

	Individuell utbildningsnivå		
	Grundskola	Gymnasium + eftergymnasial utbildning under högskolenivå	Högskola
Arbetslöshet (%), 2012			
EU	16,8	8,2	5,6
Sverige	12,3	5,1	4,0

Källa: Eurostat³³

I EU 2020-strategin är kompetensaspekten central. De EU-målsättningar som gäller fram till 2020 är, beträffande skolavhopp, att andelen ungdomar utan gymnasieexamen ska minska till högst 10 procent samt, beträffande högskolestudier, att andelen 30-34 åringar med examen på högskolenivå ska öka till minst 40 procent. Tabell 2 visar att kurvorna pekar åt rätt håll inom EU som helhet – även om gapen till målen alltså är stora. Ett problem är att utbildningssystemen alltså skurits ned på flera håll under krisåren. Det är en tendens som omgående behöver vändas för att de övergripande EU-målen ska kunna nås. För svensk del är de mål som regeringen satt (under 10 procent respektive 40-45 procent) så extremt låga att de redan uppnåtts. Detta är ett absurt sätt att arbeta. Att därigenom vara nöjd även med kraftiga försämringar på dessa områden är en påfallande nonchalant inställning.

Ökningen av skolavhoppet sedan 2010 är illavarslande. Allt färre klarar gymnasiet och det är en mycket farlig trend. När det gäller högskolestudierna är det uppenbart att regeringen fortsättningsvis saknar ambitioner. En fortsatt neddragning av antalet studieplatser är aviserad. Allt detta rimmar mycket illa med en seriös vilja att upprätthålla den svenska konkurrenskraften. Till saken ska läggas att regeringen även har stora problem med grundskolan. Där har kunskapsresultaten sjunkit varje år sedan 2006. Andelen elever som klarar grundskolan med behörighet till gymnasiet har minskat sju år i följd.³⁴ Den PISA-undersökning som presenterades i december visade att de svenska kunskapsresultaten rasat på bred front: i matematik,

³³ Eurostat 2014-01-08, *Unemployment rates of the population aged 25-64 by level of education*, www.ec.europa.eu/eurostat. Den individuella utbildningsnivån är den högsta nivå i utbildningssystemet som individen i fråga fullföljt. Siffrorna gäller för år 2012 och för åldersgruppen 25-64 år.

³⁴ Skolverket, *Statistik – Grundskolan – Betyg*, www.skolverket.se.

naturvetenskap och läsförståelse. Sverige har sämst kunskapsutveckling i hela OECD.³⁵ Detta håller inte. Det är absolut nödvändigt att vända utvecklingen i skolan om Sverige ska stå sig starkt framöver.

Med allt detta sagt räcker det självfallet inte med att utbildningssystemen endast levererar kvantitet och genomströmning. De måste även säkra god kvalitet. Särskilt inom universitets- och högskolesektorn är detta en europeisk fråga. Där spelar den europeiska kvalitetssäkringsorganisationen ENQA (European Association for Quality Assurance in Higher Education) en viktig roll när det gäller att utveckla en gemensam standard och att granska det nationella kvalitetsarbetet.

Tabell 2. Utbildningsmål i EU 2020-strategin

	2008	2009	2010	2011	2012	EU 2020-mål
Ungdomar utan gymnasieexamen (%)						
EU	14,7	14,2	13,9	13,4	12,7	10
Sverige	7,9	7,0	6,5	6,6	7,5	<10
30-34-åringar med eftergymnasial utbildning (≥ 2 år) (%)						
EU	31,0	32,1	33,4	34,5	35,7	40
Sverige	42,0	43,9	45,3	46,8	47,9	40-45

Källa: Eurostat³⁶

Att kvalitetssäkringen generellt behöver förbättras i Europa är uppenbart. Flera länder har problem. Till dem hör Sverige. Dels har Högskoleverkets kvalitetsutvärderingar på senare år visat på en rad brister på svenska universitet och högskolor. Dels har det nya svenska kvalitetsutvärderingssystemet – där de första resultaten presenterades förra året – fått mycket skarp kritik från ENQA för att avvika kraftigt från den gemensamma standarden samt för att vara alltför detaljstyrt av regeringen och ha ett för stort fokus på kontroll snarare än utveckling av utbildningarnas kvalitet.³⁷ Bristerna är så allvarliga att ENQA överväger att utesluta Sverige som fullvärdig medlem. Här finns för svensk del ett antal besvärande frågetecken att reda ut. Om det inte görs riskerar värdet av och förtroendet för svensk högre utbildning att devalveras internationellt. Detta skulle kunna få allvarliga konsekvenser för svenskar som vill studera eller arbeta utomlands.

³⁵ OECD 2013, 5.

³⁶ Eurostat 2014-01-08, *Europe 2020 indicators*, www.ec.europa.eu/eurostat.

³⁷ ENQA 2012. ENQA, www.enqa.eu.

Ser man till den andra kunskapskomponenten, forskning, måste den som vill hänga med i utvecklingen satsa ambitiöst, strategiskt och långsiktigt.

EU är illa ute på denna front. FoU-investeringarna är små. Efter att under ett decennium ha legat kring 1,8-1,9 procent hamnade de 2012 på 2,1 procent av BNP. Det ska exempelvis jämföras med FoU-investeringsnivåer under det senaste decenniet som i USA kretsat kring 2,5-2,9 procent och som i såväl Japan som Sydkorea varit betydligt högre än så. För svensk del ser det ljusare ut än för EU som helhet. De svenska FoU-siffrorna har de senaste tio åren legat runt 3,4-3,8 procent och landade 2012 på 3,4 procent.³⁸ Detta är dock inte så bra som det kan verka. Lejonparten utgörs av industrins investeringar och de internationellt konkurrerande storföretagen är klart viktigare i den svenska ekonomin än i många andra EU-ekonomier. För att hålla dessa företag konkurrenskraftiga krävs för svensk del särskilt höga kunskapsnivåer.

Även FoU-problematiken uppmärksammas i EU 2020-strategin. Det övergripande EU-målet är att FoU-investeringarna ska ökas till 3,0 procent till år 2020. Det svenska målet är 4,0 procent. Till båda dessa gränser är det alltså långt. De nödvändiga ökningarna måste därför omgående börja ta fart.

Förhoppningsvis kan *Horizon 2020* – det nya EU-ramprogrammet för forskning och innovation som startar 2014 – bli ett lyft för FoU-utvecklingen. Programmet i sig löser inte volymproblemen, men borde kunna bidra till att höja kvaliteten och stärka de gränsöverskridande synergierna.

I forskningskontexten är det gröna inslaget viktigt. Omställningen till ett hållbart samhälle – där till exempel klimatutsläppen måste pressas ner ordentligt – handlar till stor del om att forska fram ny miljöteknologi och om att skapa förutsättningar för att forskningsframstegen ska kunna omsättas i praktiken. Här kämpar de europeiska företagen i en allt tuffare konkurrens. Kina är ett av de länder som numera slåss om ledartröjan i allt fler tunga miljösektorer – till exempel vindkraft och solpaneler. Eftersom Sverige har en ledande ställning i Europa på miljöområdet är de europeiska och nationella insatserna för att möta konkurrensen en särskilt viktig fråga för svensk del.

Affärsutveckling

Att vara bäst på kunskap räcker inte. Kunskapen måste också omsättas i handfast och fungerande affärsverksamhet. Politiken kan aldrig ersätta kreativitet eller affärssinne, men kan skapa gynnsamma villkor för affärsutvecklingen. Med goda affärsförutsättningar blir konkurrenskraften hög. I ett europeiskt perspektiv framstår fyra områden som särskilt viktiga för att främja affärsutvecklingen.

³⁸ Eurostat 2014-01-08, *Europe 2020 indicators*, www.ec.europa.eu/eurostat. OECD 2014-01-08, *Gross domestic expenditure on R&D. As a percentage of GDP*, www.oecd.org.

För det första är kapitalförsörjningen för de små och medelstora företagen ett stort strukturellt problem. När bankerna i efterdyningarna av finanskrisen har krympt balansräkningar och sänkt risknivåer har utlåningen till de mindre företagen prioriterats ner. I stora delar av Europa är det nu mycket svårt för dessa företag att få banklån och, om ett lån beviljas, få det till en rimlig kostnad. Denna ”credit squeeze” behöver hanteras för att företagen ska kunna klara konkurrens och jobb.

För det andra blir det alltmer uppenbart att EU i den globala konkurrensen behöver bli bättre på att utnyttja hela den potential som finns i den inre marknaden. Om de europeiska företagen ges möjlighet att utvecklas på en mer lätthanterlig europeisk hemmamarknad kan de bygga starkare positioner globalt. EU-kommissionen har de senaste åren försökt driva fördjupningen av den inre marknaden vidare genom *Single Market Act* I och II. Det politiska gensvaret har dock varit relativt klen. Det har funnits en alltför svag politisk dynamik i denna process.

För det tredje blir den regionala nivån successivt allt viktigare i det strategiska utvecklingsarbetet. På många håll i Europa har det visat sig att det regionala formatet är mycket effektivt när det gäller att skapa den konstruktiva samverkan mellan akademi, näringsliv och politik som ofta krävs för att omvandla kunskap till affärsverksamhet. Att ytterligare förstärka regionerna i detta avseende förefaller därför vara en utmärkt väg att förbättra den generella konkurrenskraften.

Dessa europeiska mönster går igen även i Sverige. En särskild svensk problematik finns dock vad gäller det regionala perspektivet. Regeringen har valt att konsekvent underutnyttja möjligheterna att genom EU:s sammanhållningspolitik – främst via regionalfonden och socialfonden – stimulera den regionala utvecklingen. Medan andra länder har sett till att maxutnyttja EU-systemet i detta avseende har den svenska regeringen stretat emot och krånglat till det. Dels har regeringen regelmässigt försökt styra EU-resurser från den regionala nivån till nationella program. Detta har sugit en hel del energi ur de regionala utvecklingsstrategierna. Dels har regeringen upprätthållit en stelbent och svårhanterlig administration kring regional- och socialfondsprojekten. En lång rad förenklingsåtgärder hade kunnat göras, men så har inte skett. Följaktligen har regionala aktörer tvingats till ett omfattande och onödigt merarbete. Sammantaget finns det i detta en stor förbättringspotential. Sverige skulle kunna få betydligt mer ut av EU-systemet när det gäller att stärka affärsutvecklingen på regional nivå.³⁹

Till detta ska läggas att regeringens mycket motvilliga inställning till globaliseringsfonden medfört problem på lokal och regional nivå. Fonden ska hjälpa anställda som förlorar jobbet på grund av förändrade förutsättningar i den globala ekonomin. Insatserna, som utformas på den lokala/regionala nivån, inriktas bl a på stöd vid arbetssökande, flyttbidrag, skräddarsydd arbetsmarknadsutbildning och

³⁹ Riksrevisionen har i en kritisk rapport uppmanat regeringen och dess myndigheter att på allvar börja ta tillvara alla de möjligheter som finns att förenkla administrationen av regional- och socialfonden i Sverige. (Riksrevisionen 2012). För en överblick över förenklingsmöjligheterna, se European Commission 2012m.

support för egenföretagande. I Sverige har anställda vid Volvo (2009-10), AstraZeneca (2012-13) och Saab (2012-13) fått hjälp via fonden.⁴⁰ Genom att förhålla processerna – och i princip bara reagera efter hårda påtryckningar från lokal/regional nivå – har regeringen dock förorsakat förseningar som gjort att resurserna inte kunnat användas så effektivt som det är tänkt. Även här finns goda möjligheter att med ett mer seriöst arbete från regeringshåll i Sverige få ut mer av EU-systemet.

För det fjärde har det sociala företagandet en stor potential som behöver utnyttjas på ett bättre sätt. Inte minst är utvecklingsmöjligheterna betydande i Sverige. Det handlar om de företag – till exempel kooperativ – som har samhälls- eller medlemsnytta snarare än vinst som mål för verksamheten. Sådana företag finns inom i stort sett alla sektorer i samhället. I Sverige har den totala sysselsättningen i den sociala ekonomin skattats till ca 245 000 personer. De stora kooperativa företagen – såsom Folksam, Fonus, KF, HSB och Lantmännen – syns mest, men ofta är det de småskaliga aktörerna – såsom gemensamt drivna förskolor och skolor – som sätter störst avtryck i lokalsamhället. Samtidigt spelar de arbetsintegrerande sociala företagen en viktig roll när det gäller att skapa riktiga arbetstillfällen för de personer som har mycket små chanser att ta sig in på den ordinarie arbetsmarknaden. Att på olika sätt förbättra villkoren för det sociala företagandet måste vara en viktig del i det generella arbetet med att främja affärsutvecklingen. För svensk del finns det all anledning att på detta område dra större nytta av den relativt solida EU-agendan samt erfarenheterna i de EU-länder där den sociala ekonomin och samhälls-entreprenörskapet är starkare än i Sverige.⁴¹

Infrastruktur

Inte ens med god kunskap och en stark affärsmodell är man hemma i ett konkurrenskraftsperspektiv. För att verksamheten ska flyta smidigt behöver den stödjas av en effektiv och långsiktigt hållbar infrastruktur. Transport-, energi- och IT-nätverken i samhället måste fungera för att affärerna ska fungera.

De ekonomiska krisåren hade varit ett utmärkt tillfälle att göra ordentliga infrastruktursatsningar i Europa. En rad skarpa initiativ hade kunnat ge tredubbel utdelning. Dels hade affärsförutsättningarna förbättrats. Behoven av utbyggnad och underhåll är stora över hela spektrat av infrastruktur: vägar, järnvägar, hamnar, energidistribution, bredband etc. Inte minst är den gränsöverskridande infrastrukturen för svag för att den inre marknaden ska kunna fungera rationellt. Företagen har för höga hinder att forcera i relationerna till leverantörer och kunder i andra EU-länder. Dels hade den gröna omställningen kunnat påskyndas med hjälp av ett särskilt fokus på miljövänlig infrastruktur. Den långsiktiga hållbarheten hade kunnat förstärkas. Viktiga framsteg hade kunnat göras när det gäller att permanent minska klimatutsläppen. Järnväg, förnybar energi och energieffektivisering skulle ha varit särskilt lämpliga investeringsområden. Dels hade massor av värdefulla jobb –

⁴⁰ European Globalisation Adjustment Fund, www.ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=326.

⁴¹ Socialdemokraterna i Europaparlamentet 2013.

många av dem ”gröna” – skapats i ett svagt konjunkturläge. I stället för att dra ner på aktiviteterna hade de relevanta aktörerna inom i första hand byggbranschen kunnat hålla kapacitets- och kompetensnivåerna uppe.

Högermajoriteten i den europeiska politiken valde dock att bränna denna chans. Enögda åtstramningar i de ekonomiskt mest pressade länderna innebar att investeringsnivåerna sänktes och att infrastrukturprojekt lades på is. I de länder som hade budgetutrymme – bland dem Sverige – satsades det på skattesänkningar i stället för investeringar. Även nödvändigt underhåll fick stå tillbaka för skattesänkingsagendan. Miljöintresset var nästan överallt minimalt.

Det får nu inte bli fel igen. När Europa börjar lägga den mest akuta ekonomiska krisfasen bakom sig måste höjda infrastrukturinvesteringar – med tydlig grön profil – vara med och bära återhämtningen. Utan starkare och grönare infrastruktur blir det svårt att generera långsiktigt hållbar tillväxt. Utan en högre aktivitetsnivå skapas inte heller de så viktiga nya jobben i byggsektorn. Trippleffekten kan alltså hämtas hem, men det är hög tid att börja agera. Europa har inte råd att fortsätta att trampa vatten på infrastrukturuområdet.

På EU-nivån är den nya *Connecting Europe Facility* huvudinstrumentet för infrastrukturinvesteringar fram till 2020. Instrumentet – som blir operativt i början av 2014 – är indelat i tre delar: transport, energi och digitalt. Resurserna inom mekanismen ska användas för att stödja det arbete som redan pågår med att bygga heltäckande europeiska nätverk, Trans-European Networks (TEN), i dessa tre sektorer. Det handlar framför allt om att förstärka den gränsöverskridande infrastrukturen och om att ta bort flaskhalsar. Tyvärr kommer mekanismen att vara relativt klen finansierad. I förhandlingarna om EU:s långtidsbudget bestämde sig högermajoriteten i rådet tidigt för att detta var en lågprioriterad budgetpost. Av de 50 miljarder euro över sjuårsperioden som EU-kommissionen föreslagit blev det till slut bara 33 miljarder. Trots denna olyckliga bantning är det viktigt att de resurser som ändå finns utnyttjas till fullo. De gränsöverskridande investeringarna är kritiska för konkurrenskraften.⁴²

På svensk nivå är järnvägssystemet det största problemet. Så illa som det nu fungerar är det ett tydligt minus för de svenska företagen. Investeringarna i drift och underhåll måste omedelbart höjas. Fram mot år 2025 behövs ett klart mer ambitiöst investeringsprogram än det som regeringen har presenterat.

2.3 Åldrande befolkning

Den andra strategiska utmaningen har att göra med att den europeiska befolkningen snabbt blir allt äldre. I nuläget är bristen på jobb akut. På lite sikt kommer den demografiska utvecklingen av allt att döma att leda till att brist på arbetskraft med rätt kompetens i stället blir det största problemet.

⁴² European Commission 2012c. European Commission 2013h.

Ökad livslängd i kombination med låg fertilitet innebär att befolkningen i arbetsför ålder (15-64 år) inom EU successivt kommer att krympa. Prognoserna talar om en minskning fram till 2060 på ca 14 procent. Samtidigt gör den stigande livslängden att de gamla blir fler. Från att 2010 ha bestått av 88 miljoner beräknas gruppen 65 år och äldre till 2060 öka till 153 miljoner. Som en konsekvens av detta mer än fördubblas äldreförsörjningskvoten. Antalet förvärvsarbetande blir klart färre i förhållande till den äldre delen av befolkningen. I nuläget går det fyra personer i arbetsför ålder på varje person över 65 år. År 2060 kommer det endast att gå två personer i arbetsför ålder på varje 65-plusare.⁴³

För svensk del väntar en stor pensioneringsvåg. Åldersavgångarna från arbetsmarknaden är på väg att för första gången i modern tid bli fler än antalet ny tillträdande ungdomar. 1,6 miljoner personer väntas lämna arbetslivet av åldersskäl fram till 2025. Detta kan skapa svåra bristsituationer.⁴⁴

Alla sektorer i samhället kommer att behöva brottas med den förändrade demografin. Vård och omsorg är ett exempel. Inom EU väntas det fram till 2020 uppstå en brist på 2 miljoner anställda i denna sektor. Tillgången på läkare riskerar att bli knapp. 2009 var ca 30 procent av alla läkare i EU över 55 år. 2020 beräknas fler än 60 000 (3,2 procent) av de europeiska läkarna gå i pension varje år. Enligt prognoserna kommer utvecklingen – om inget görs – att ge ett underskott i förhållande till efterfrågan på 230 000 läkare till 2020. Ändå talar det mesta för att de största bristproblemen uppstår i de personalgrupper som har gymnasieutbildningar som bas – till exempel undersköterskor. Även specifikt för svensk del finns en bristproblematik. För läkare kalkyleras det bland de tre storstadsregionerna med brist till 2020 i såväl Stockholm som Skåne. När det gäller den gymnasieutbildade vårdpersonalen väntas brist i alla tre storstadsregioner.⁴⁵

För att kunna parera den demografiska trenden krävs en arsenal av åtgärder. Det är dock svårt att se en helhetslösning som inte inkluderar ökad sysselsättning. Fler av dem som är i arbetsför ålder behöver jobba och jobba heltid. Utan ett större antal arbetstimmar i den gruppen går ekvationen inte ihop. I EU 2020-strategin finns ett mål för sysselsättningen. Fram till 2020 ska sysselsättningsgraden för kvinnor och män höjas till 75 procent. Detta är en offensiv men inte helt realistisk målsättning. Tabell 3 visar att det hittills gått trögt. I stället för att stiga har sysselsättningsnivåerna antingen sjunkit eller stått stilla. Denna utveckling behöver vändas. Framför allt behöver fler kvinnor yrkesarbeta. Det är på den kvinnliga sidan som den största outnyttjade potentialen finns.

För att sysselsättningen ska kunna öka på ett hållbart sätt behöver bl a välfärden och arbetsmiljön förbättras. En starkare välfärd – i synnerhet när det gäller barnomsorg och äldreomsorg – krävs för att föräldrar och de som tar hand om närstående äldre

⁴³ European Commission 2012e, 27.

⁴⁴ Arbetsförmedlingen 2010.

⁴⁵ European Commission 2012f, 3ff. SCB 2012, 43ff. Västra Götalandsregionen 2011.

ska ges reella möjligheter att göra fler arbetstimmar. Särskilt viktigt är detta för kvinnor. Hela 28 procent av de europeiska kvinnorna med föräldra- eller omsorgsansvar säger att de arbetar mindre än vad de egentligen skulle vilja på grund av att barn- och äldreomsorgen brister.⁴⁶ Samtidigt visar studier att väl utbyggd barn- och äldreomsorg ger positiva effekter på kvinnors sysselsättning.⁴⁷ En bättre arbetsmiljö skulle göra att färre tvingas lämna sina arbetsplatser på grund av arbetsrelaterade skador eller sjukdomar samt att fler klarar av att jobba ända fram till den reguljära pensionsåldern. Ett stort problem är att relativt få i exempelvis verkstads-, bygg- och omsorgsyrken orkar arbeta fram till 65. En genomsnittlig EU-medborgare lämnar arbetsmarknaden redan vid 61,5 års ålder.⁴⁸ Det är en alltför låg siffra som skulle kunna höjas markant med hjälp av rejäla arbetsmiljöinsatser. Även arbetsmiljöarbetet är särskilt viktigt för kvinnor – som tenderar att drabbas hårdare av dåliga arbetsmiljöer än män. Det är särskilt viktigt att uppmärksamma arbetsmiljön i små och medelstora företag. Tyvärr är välfärd och arbetsmiljö två av de områden som högerregeringarna gått hårdast åt under de senaste åren. Välfärden har hanterats som en ren nedskärningspost och arbetsmiljön som en negligerbar sidofråga. Detta gäller även för den svenska regeringen.

Tabell 3. Sysselsättningsnivåer i förhållande till EU 2020-målen

	2008	2009	2010	2011	2012	EU 2020-mål
Sysselsättningsgrad (%)						
EU						
- Totalt	70,3	68,9	68,5	68,5	68,4	75
- Kvinnor	62,7	62,2	62,0	62,2	62,3	
- Män	77,9	75,7	75,0	74,9	74,5	
Sverige						
- Totalt	80,4	78,3	78,1	79,4	79,4	80+
- Kvinnor	77,2	75,7	75,0	76,5	76,8	
- Män	83,5	80,9	81,1	82,1	81,9	

Källa: Eurostat⁴⁹

Det hävdas ibland, med hänvisning till demografin, att arbetslösheten inte är så farlig eftersom ett stort antal jobb ändå snart blir lediga i den annalkande pensioneringsvågen. Detta är ett villospår. I väntan på vakanserna kommer arbetslösheten – om inget görs – att få allvarliga strukturella effekter. Arbetslösheten genererar inte bara dåligt självförtroende och sociala problem, utan är även en farlig

⁴⁶ European Commission 2012k, 41

⁴⁷ TCO 2011, 8; LO 2012, 28f; European Commission 2012k, 4f.

⁴⁸ Eurostat 2014-01-08, *Average exit age from the labour force - annual data*, www.ec.europa.eu/eurostat.

⁴⁹ Eurostat 2014-01-08, *Europe 2020 indicators*, www.ec.europa.eu/eurostat. Siffrorna gäller åldersgruppen 20-64 år.

”brain-drain”. Unga utan jobb missar massor av möjligheter till personlig utveckling. Arbetet i sig är ju en mycket viktig lärandeprocess. Den växande långtidsarbetslösheten – i alla ålderskategorier – gör samtidigt att kompetensen även utanför ungdomsgruppen urholkas. Den långtidsarbetslöse tappar med tiden kunskaper och tar inte del av vidareutbildningen på en arbetsplats. Sammantaget blir konsekvensen att kunskapsutvecklingen står stilla eller går bakåt. Detta innebär i sin tur – om den höga arbetslösheten lämnas orörd – att det inte alls är säkert att de arbetslösa är kapabla att ta jobben när vakanserna väl kommer. Det sannolika är istället att deras kompetens inte räcker till och att matchningen då blir ännu sämre än vad den är idag. Det går helt enkelt inte att bara vänta på jobben.

2.4 Oschyssta spelregler

Den tredje strategiska utmaningen rör de försämrade förhållandena på arbetsmarknaden. Utvecklingen har gått mot en arbetsmarknad som alltmer präglas av oschyssta spelregler. Försämringarna har inte bara stridit mot grundläggande rättigheter och principer, utan är i förlängningen även ett hot mot dynamiken i den europeiska ekonomin. Ingen vinner på att ha en rörig, otrygg och orättvis arbetsmarknad. Därför är det nu hög tid att vända utvecklingen.

Relationerna på arbetsmarknaden behöver en nystart. Pragmatism och samarbete behöver ersätta det numera ganska dysfunktionella förhållandet mellan parterna. Ett slags europeisk ”saltsjöbadsanda” behöver byggas upp. Å ena sidan måste arbetsgivarna fullt ut respektera de fackliga rättigheterna och det fackliga arbetet. Å andra sidan måste fackföreningarna bidra konstruktivt till att göra företagen funktionella och lönsamma. Om det på detta sätt skapades bättre ordning och reda skulle effekterna bli goda. Det skulle bli klart lättare att få fart på både tillväxt och jobbskapande.

Försvagade fackliga rättigheter

Problematiken på arbetsmarknaden kan beskrivas i tre delar. Den första rör de fackliga fri- och rättigheternas försvagade ställning.

De många övertrampen på detta område nämndes redan i första hjälpen-avsnittet. Att EU-kommissionen – med stöd av högermajoriteten i rådet – valt att agera så destruktivt under krisåren har varit ett stort misstag. Attackerna på facken – särskilt genom påtvingade lönesänkningar och raserade kollektivavtalsstrukturer i nödlånsländerna – har inte bara stridit mot EU-samarbetets grunder, utan även mot internationella normer. ILO-chefen Somavia hör till dem som kritiserat det faktum att den ekonomiska krisen använts som en ursäkt för att åsidosätta fundamentala rättigheter och principer.⁵⁰

⁵⁰ Se bl a det tal som han 2011 höll i Europaparlamentet (ILO 2011).

Tyvär är inte kommissionens övertramp varit en isolerad företeelse. De har snarare varit en komponent i en bredare process inom EU där de fackliga rättigheterna nedgraderats och relativiserats.

En annan komponent i den processen gäller utstationering av arbetskraft – alltså när arbetstagare av sin arbetsgivare skickas till ett annat EU-land för att arbeta där under en begränsad tid. I flera avgöranden kopplade till utstationering – bl a Laval (det svenska Vaxholmsfallet), Viking och Ruffert – har EU-domstolen etablerat en praxis där fackliga rättigheter underordnas den fria rörligheten på EU:s inre marknad. Rörligheten över gränserna går före den fackliga rätten att via stridsåtgärder försvara kollektivavtal och anständiga arbetsförhållanden. I konflikter kring utstationering har fackens manöverutrymme begränsats. Det har blivit svårare att genom kollektivavtal verka för likabehandling av utländska och inhemska arbetstagare – och därmed lättare för oseriösa arbetsgivare att vid utstationering dumpa löner och villkor. Efter domstolens avgöranden har fackföreningar tvingats avstå från att agera i flera allvarliga fall där utstationerad arbetskraft exploaterats. Eftersom facken inte kunnat lita på att stridsåtgärder i efterhand skulle godkännas i domstol har de inte kunnat riskera de höga skadeståndskrav som de skulle möta vid ett eventuellt underkännande.

I Sverige är utstationeringen omfattande inom byggnation och skogsbruk. I de sektorerna är andelen utstationerade arbetstagare ca 19 respektive ca 11 procent. Möjligheten att se till att kollektivavtal ingås och respekteras är alltså en mycket viktig fråga. Därför har EU-domstolens avgöranden fått allvarliga negativa konsekvenser. I andra sektorer ligger andelen utstationerade under 1 procent. Viktigt att notera är att utstationeringen oftast handlar om att driva ner arbetskraftskostnaderna. Utstationering på grund av brist på kvalificerad personal i Sverige är ovanligt.⁵¹

Ytterligare en komponent i processen där de fackliga rättigheterna försvagats har varit invävd i den s k Stoiber-gruppens arbete med att minska de administrativa bördor som EU-lagstiftningen skapar för företagen. Huvuddelen av gruppens arbete har varit positivt. Framför allt har det handlat om att effektivisera och förenkla den nationella implementeringen av EU-regler. I anslutning till detta arbete har det dock ställts politiska krav från högerhåll på att små och medelstora företag med upp till 250 anställda ska undantas från EU-regelverk för bl a arbetsskydd och arbetsmiljö. I höstas gav EU-kommissionen efter för dessa krav genom att i det s k REFIT-initiativet, som har ett generellt förenklingssyfte liknande Stoiber-gruppens, tala om att slopa viktiga arbetsmiljöförslag och att göra svepande undantag från arbetsmiljöreglerna för de små och medelstora företagen. Denna högerlinje – som ännu inte omsatts i praktiken – skulle innebära att de anställdas rätt till säkra och sunda arbetsförhållanden åsidosätts på en mycket stor del av arbetsmarknaden. Personalen i dessa företag skulle börja betraktas som ett slags B-kategori vars välbefinnande skulle ses som mindre viktigt. Detta vore självfallet helt orimligt. I

⁵¹ Jonsson & Larsson 2013.

stället bör dessa företags arbetsmiljö sättas i särskilt fokus och extra resurser tilldelas för detta.⁵²

Följaktligen finns det ett behov av att både formellt och reellt stärka de fackliga fri- och rättigheternas status i EU-systemet. Det handlar inte bara om rättighetsfrågan som sådan. Det handlar även – med koppling till den första strategiska utmaningen – om att främja europeisk konkurrenskraft.

Att på arbetsmarknaden ha starka parter som agerar utifrån solida regelverk är nämligen en stor tillgång i samhällsekonomin. Det ger stabilitet och en utmärkt kapacitet för problemlösning. Detta är i sin tur positivt för flexibiliteten på företagen. I den svenska modellen finns dessa fördelar. Att ha starka fackföreningar att förhålla sig till ger ett konkurrensförsprång för de svenska exportföretagen. Produktionsstoppen på grund av konflikter är få. När snabba anpassningar måste göras till ny teknik eller en oväntad konjunkturutveckling går detta enkelt eftersom facken fungerar som en konstruktiv samverkanspartner. I de flesta andra länder har arbetsgivarna en betydligt svårare och mer ineffektiv relation till de anställda. Konflikter stör oftare produktionen och när det måste till förändringar har svaga fackföreningar inte kapacitet att gå in och ta ansvar. Även i ett konkurrensperspektiv är det alltså allvarligt att de fackliga rättigheternas status försvagats.

Ökad otrygghet

Den andra delen i problematiken på arbetsmarknaden gäller urholkningen av den individuella tryggheten. I så gott som hela Europa har trenderna under krisåren varit negativa i detta avseende. Arbetslöshetsförsäkringen har försämrats i ett flertal medlemsstater.⁵³ De svaga anställningsformerna har blivit alltmer utbredda. Utvecklingen har gått i riktning mot ett klart större inslag av visstids- och deltidsanställningar. Mellan 2007 och 2011 ökade andelen anställda som ofrivilligt hamnat i sådana anställningar i 21 av 27 medlemsländer. Bland ungdomar har visstids- och deltidsanställningarna ökat så mycket att de inom EU nu utgör mer än 40 respektive 30 procent av alla anställningar.⁵⁴ Dessutom har jobb via bemanningsföretag och påtvingade jobb via egen F-skattsedel blivit allt större inslag på arbetsmarknaden.

I Sverige har dessa tendenser varit tydliga. Arbetslöshets- och sjukförsäkringen har försämrats. De svaga anställningsformerna har slagit igenom ordentligt. Detta har inte minst drabbat de unga. Som ung i Sverige är det nu väldigt svårt att få ett fast jobb med rimliga villkor.

⁵² European Commission, *REFIT*, www.ec.europa.eu/smart-regulation/refit.

⁵³ Vid sidan av Sverige hör Belgien, Spanien, Irland, Italien, Ungern och Luxemburg till de länder där ersättningsnivåerna på olika sätt sänkts. European Commission 2011, 10. European Commission 2012a, 16.

⁵⁴ European Commission 2012a, 10f. European Commission 2013f, 7.

En central fråga i sammanhanget rör vissa svenska arbetsgivares praxis att i långa tidsperioder stapla otrygga visstidsanställningar på varandra. En undersökning visar att tiotusentals visstidsanställda har gått på staplade visstider i mer än fem år. Missbruket av visstidsanställningarna är alltså utbrett. Långtidsstaplandet är förenligt med den nya svenska lagstiftning som antogs 2007. Samtidigt strider det av allt att döma mot reglerna i EU:s visstidsdirektiv. Efter att TCO pekat på bristerna i anställningsskyddslagen inledde EU-kommissionen ett fördragsbrottsärende mot Sverige. 2010 uppmanade kommissionen Sverige att snabbt täppa till de kryphål i anställningsskyddslagen som möjliggör långtidsstaplandet. Precis som TCO anser kommissionen att missbruket av visstider är både orimligt och skadligt för individen. Regeringen struntade i uppmaningen – vilket är mycket ovanligt inom EU – och har sedan dess försvarat staplandet med näbbar och klor. I februari 2013, efter att regeringen lyckats förhålla processen ett par år, avgav kommissionen ett motiverat yttrande mot Sverige i ärendet. Eftersom regeringen verkar strunta även i denna sista möjlighet att reda ut problemet blir nästa steg sannolikt att kommissionen tar saken till EU-domstolen för avgörande.⁵⁵

Den ökade otryggheten är negativ på flera sätt. På många håll i Europa har de låga ersättningsnivåerna gjort arbetslöshet till en privatekonomisk katastrof. Det tvingar den drabbade att lägga sin energi på att hålla huvudet över vattenytan snarare än på att snabbt hitta ett nytt jobb. Det leder också till att många stannar kvar i dåliga jobb som varken passar eller utvecklar dem eftersom de inte har råd att riskera en period av arbetslöshet. Sammantaget blir arbetstagarna mindre rörliga än de borde vara och mindre benägna att ta risker för att ta tillvara de möjligheter som finns. Det är mycket problematiskt på en modern arbetsmarknad där rörlighet och aktiva arbetstagare är en avgörande nyckel till att allt ska fungera. Effekten blir högre snarare än lägre arbetslöshet. Därtill är även de svaga anställningsformerna ett privatekonomiskt gissel. Många med viss- och deltidsanställningar får så låga månads- och årsinkomster att de landar under fattigdomsgränsen. För andra gör själva osäkerheten det svårt att leva ett ordnat liv med banklån och andra fasta åtaganden. Dessutom finns hälsoaspekten med i bilden. Den ihållande osäkerhet som är kopplad till svaga anställningsformer bidrar inte sällan till stress och sjukdom.

Oseriös konkurrens

Den tredje delen av problemet med oschyssta spelregler är delvis relaterad till både rättighets- och trygghetsaspekten. Det handlar om att oseriösa företagare i allt fler branscher tränger undan de seriösa företagen. Detta skapar en negativ press på löner och villkor. Byggnation, skogsbruk och städning är branscher där de oseriösa företagen länge spelat en relativt stark roll. Nu är de oseriösa mönstren vanliga även inom exempelvis flyg, vägtransport, restaurang och media. De flesta EU-länder brottas med den osunda konkurrensen. Sverige är inget undantag. Ofta finns ett gränsöverskridande perspektiv.

⁵⁵ TCO 2013a. TCO 2013b. European Union 1999.

Oseriösa företagare sänker utgifter och skaffar sig fördelar på många olika sätt. Ett sätt är att pressa ner kostnaderna för arbetskraft genom att med tvivelaktiga eller uppenbart illegala metoder exploatera utstationerade arbetstagare. Det trixas en hel del med skatter och sociala avgifter. Det är också vanligt att utstationerade arbetstagare inte får ut den lön som de officiellt ska ha och att de i övrigt tvingas acceptera betydligt sämre arbetsvillkor än vad reglerna kräver. Till exempel har det på svenska byggen dykt upp ett flertal fall med utländska arbetare som får 10-30 kr i timmen för att jobba utan tillräckliga skyddskläder eller rimlig försäkring.⁵⁶ Ett annat sätt – som förekommer både vid utstationering och i andra sammanhang – är att vägra kollektivavtal för att kunna dumpa löner och villkor. Ett tredje sätt är att anlita underleverantörer som man vet agerar antingen grått eller svart. Ett fjärde är att fuska med taxametrar, färdskrivare, körrapportering och liknande. Felrapportering förekommer frekvent i transportbranschen. Ett femte sätt är fejkad F-skatt – som innebär att personalen inte erbjuds anställning utan tvingas arbeta via egna enmansbolag. Detta blir allt vanligare. Anställda på lågprisflygbolagen, chaufförer och journalister tvingas numera ofta in i sådana lösningar.

Det farliga i detta är inte bara att personalen i de oseriösa företagen drabbas hårt. Det farliga är också att de oseriösa företagen – om de får hållas – till slut konkurrerar ut många av de seriösa företagen. Det blir nästan omöjligt för de seriösa att tävla mot oegentligheter och fusk. De anställda på de seriösa företagen tvingas då söka sig till de oseriösa företagen eller byta bana. Resultatet blir en kontinuerlig försämring av arbetsförhållandena i de aktuella branscherna. Löner och villkor trycks stegvis nedåt.

Ett tydligt exempel på att oseriös konkurrens fått drastiska konsekvenser är den svenska åkerisektorn. Där har de seriösa åkerierna – med kollektivavtal och rimliga villkor – mycket svårt att klara sig mot oschysst konkurrens. Dels är fejkad F-skatt vanligt. Många av de oseriösa åkerierna har nästan inga anställda alls, utan tvingar – för att slippa arbetsgivaransvar och att pressa kostnader – chaufförerna till att jobba via egna bolag och till dåliga villkor. Dels fuskas det friskt med de s k cabotagereglerna. Dessa gäller i hela EU och innebär att en utländsk chaufför som gjort en internationell leverans till ett annat EU-land har rätt att stanna kvar i det landet i en vecka för att utföra max tre inrikesuppdrag.⁵⁷ Ett stort antal utländska chaufförer stannar dock kvar i Sverige betydligt längre än så för att ta delar av inrikesmarknaden – inte sällan med undermåliga arbetsvillkor.⁵⁸ Den svenska regeringen skulle kunna ta tag i båda dessa problem. I andra EU-länder har man framgångsrikt bekämpat både F-skatte- och cabotagefusk. Regeringen har dock valt att agera mycket passivt.

⁵⁶ Svenska Dagbladet 2013-07-22. Jonsson 2013.

⁵⁷ European Union 2009.

⁵⁸ Sternberg 2013.

2.5 Ungas utsatthet

Den fjärde strategiska utmaningen är uppenbar. Alldeles för många unga sitter fast i arbetslöshet. Ungdomar är normalt sett en utsatt grupp på arbetsmarknaden – som förlorar jobbet först när arbetslösheten stiger och som har svårast att få fotfäste i arbetslivet när tiderna är dåliga. De senaste åren har dock ungdomsarbetslösheten fått fullständigt orimliga proportioner. De politiska insatserna har inte ens varit nära att fungera. De unga har tillåtits bli jobbkrisens epicentrum.

Det är inte bara sakpolitiken det varit fel på. I grunden har inställningen till ungdomars kapacitet och potential varit alltför negativ. Motståndet mot att ge unga aktiv support har varit särskilt skadligt. Högerlinjen att försöka skapa acceptans för hög arbetslöshet och passiv politik har varit som märkligast när det gäller just ungdomsarbetslösheten.

Kontraproduktiv passivitet

Den negativa passiviteten är huvudorsaken till att det gått så snett. I de EU-länder som lyckats sämst med ungdomsarbetslösheten har det funnits en ovilja eller oförmåga att aktivt underlätta ungas övergång från studier till jobb. Detta verkar i sin tur ha varit kopplat till en låsning i högertänkandet där aktiva arbetsmarknadsinsatser definitionsmässigt ses som något fult som helst bör undvikas. Nödlånsländerna och några andra medlemsstater med svaga statsfinanser har påtvingats en passiv politik av EU-kommissionen – alltså i förlängningen högermajoriteten i rådet. Vissa högerstyrda länder – däribland Sverige – har själva valt att nedprioritera aktiva insatser för unga utan jobb.

Regeringen har drivit passiviteten mycket långt. Aktivitetsförbudet för unga på Arbetsförmedlingen, den toppstyrning som hindrar Arbetsförmedlingen från att använda alla sina resurser, bantningen av arbetsmarknadsutbildningen och minskningen på flera håll av antalet reguljära studieplatser har inneburit tydliga försvagningar.⁵⁹ Få andra länder har valt att så skarpt nedprioritera detta område.

Högerns motvilja mot aktiva insatser är inte lätt att förstå sig på. Dels är det svårt att säga att sådana insatser inte skulle vara rätt sak att göra i detta läge. Med de omfattande matchningsproblemen på arbetsmarknaden är förutsättningarna snarare optimala. Dels är det svårt att säga att ökade investeringar i de unga inte skulle löna sig. Ungdomsarbetslösheten är mycket dyr för samhället. Eurofound har räknat fram att den ekonomiska kostnaden inom EU för alla unga som står utanför

⁵⁹ De regler och den styrning som regeringen tillämpar för Arbetsförmedlingen leder i praktiken till att unga inte ges något aktivt stöd under de första tre månaderna av arbetslöshet. Att aktiva insatser inom ”Jobbgarantin för ungdomar” inte kan sättas in förrän efter tre månader innebär att de allra flesta unga är hänvisade till att i stort sett sköta sig på egen hand fram tills dess. 2012 gav regeringen Arbetsförmedlingen möjligheten att redan från första inskrivningsdagen vidta aktiva åtgärder för unga som riskerar långtidsarbetslöshet. Eftersom arbetsförmedlarna inte givits några rimliga resurser eller arbetsverktyg för detta har möjligheten dock endast utnyttjats i mycket begränsad utsträckning. (Riksrevisionen 2013).

arbetsmarknaden ligger på omkring 153 miljarder euro per år.⁶⁰ Det är t ex mer än hela EU-budgeten. Till detta kommer omfattande sociala kostnader på grund av att arbetslösheten ofta leder till isolering och minskat engagemang i samhällslivet. Med sådana ekonomiska och sociala kostnader blir investeringar för att minska antalet arbetslösa unga snabbt mycket lönsamma.

Inom EU-systemet finns några av de bästa exemplen på vad aktiva insatser kan göra. I Sverige – liksom i många andra länder – pågår ett stort antal socialfondsprojekt som är framgångsrika i att genom specialdesignad utbildning, praktik och matchning lotsa ungdomar som står långt ifrån arbetsmarknaden in i riktiga arbeten. Projekten visar att det inte finns några ”hopplösa fall” – att det är fullt möjligt att hjälpa unga hela vägen från försörjningsstöd till fast jobb. Projekten ger som regel också god ekonomisk återbäring på både det individuella och samhällsliga planet. Den svenska regeringen har alltså skapat en hel del onödiga problem kring hanteringen av socialfonden, men har åtminstone avstått från att i större skala försöka skära i projektverksamheten.

Samtidigt som regeringen alltså valt att inte aktivt investera i ungdomar har stora budgetutrymmen använts till att svepande sänka arbetsgivaravgifterna för unga och till att ännu mer svepande sänka restaurangmomsen. Detta har varit mycket dyra insatser som inte haft mer än mycket små effekter på ungdomsarbetslösheten. Varje extra ungdomsjobb – i den utsträckning som några jobb över huvud taget skapats – har kostat väldigt mycket. Icke-precisionen i åtgärderna har gjort att stora resurser slösats bort.⁶¹ I slutändan är det svårt att köpa påståendena om att åtgärderna primärt skulle ha varit till för de unga.

Garantier för ökad aktivitet

Vi kan aldrig acceptera passivitet i förhållande till arbetslösa ungdomar. Det enda rimliga är att använda politiken aktivt. Det är inte lätt att som ung hantera utsattheten. I vissa skeden är ett väl utformat stöd därför till stor nytta. Då ska politiken inte tveka att ge det stödet. Samhället har allt att vinna på att ungas kapacitet och potential utnyttjas fullt ut.

⁶⁰ Eurofound 2012, 78ff.

⁶¹ Flera aktörer har ifrågasatt de sänkta arbetsgivaravgifterna. IFAU drar slutsatsen att effekterna varit små och kostnaderna höga. Kostnaden per skapat jobb har hamnat mellan 1,0 och 1,6 miljoner kr, vilket är fyra gånger mer än den genomsnittliga anställningskostnaden för unga (Egebark & Kaunitz 2013). Finanspolitiska rådet konstaterar i sin rapport för 2011 att ”[l]ägre arbetsgivaravgifter för alla ungdomar är en dyr och ineffektiv åtgärd för att sänka ungdomsarbetslösheten” (Finanspolitiska rådet 2011, 279). Handels noterar i en analys av detalj- och partihandeln att lönekostnaderna för unga i och för sig har sänkts, men att effekten ändå blivit att andelen unga i dessa branscher har minskat. Huvudanledningen är att många av de unga som sökt sig till branschen inte haft tillräcklig kompetens och att arbetsgivarna därför har valt bort dem trots de kraftiga subventionerna. (Handels 2012). När det gäller restaurang- och cateringmomsen hör EU-kommissionen till dem som tydligt satt frågetecken för både relevans och effektivitet. Två år i rad har man i de landsspecifika rekommendationerna uppmanat Sverige att noga följa upp om åtgärden verkligen är till någon nytta för de unga. (EU-kommissionen 2012. EU-kommissionen 2013). Finanspolitiska rådet drar i sin rapport för 2012 slutsatsen att de av regeringen beräknade effekterna på arbetslöshet och sysselsättning är överskattade samt att ”argumenten för reducerad skattesats är svaga”. ”Den sänkta restaurangmomsen har närmast karaktären av ett branschstöd”. (Finanspolitiska rådet 2012, 145).

För att stärka arbetsmarknadsinsatserna för unga har socialdemokrater över hela Europa under ett par år drivit på för en ungdomsgaranti. Detta har trots hårt motstånd gett resultat. I februari 2013 beslutade sig EU-ländernas arbetsmarknadsministrar för att etablera en sådan garanti. Formellt kom den på plats i april. Garantin innebär att varje EU-land på nationell nivå ska säkerställa att alla unga som blivit arbetslösa inom max 4 månader ska få ett högkvalitativt erbjudande om jobb, lärlingsplats, praktik eller utbildning. Inom ungdomsgarantin kommer det inte att finnas några möjligheter att rikta sanktioner mot länder som inte sköter sig, men det handlar ändå om ett starkt gemensamt åtagande.⁶² Den svenska regeringen har formellt sett slutit upp bakom åtagandet, men har inte gjort särskilt mycket för att faktiskt åtgärda ungdomsarbetslösheten. För att kunna göra det är en genomgripande omläggning av politiken helt nödvändig. Även flera andra högerstyrda regeringar är mycket otydliga med hur de ska kunna hålla vad de lovat.

Vi vill ta reformen ett steg till. Sverige kan och ska prestera bättre än det genomsnittliga EU. Vår skarpa garanti är alltså att alla arbetslösa unga inom 90 dagar – inte fyra månader – ska erbjudas jobb, lärlingsplats, praktik eller utbildning. Med de relativt välutvecklade arbetsmarknads- och utbildningsstrukturer som finns i Sverige är det fullt möjligt att sätta gränsen vid 90 dagar. Detta handlar snarast om attityd och prioriteringar. Med en tro på ungas förmåga och med aktiva satsningar går det att se till att ingen går passiv längre än högst tre månader.

Trevande steg åt rätt håll

I samband med att beslutet om ungdomsgarantin kommit på plats har den europeiska debatten kring ungdomsarbetslösheten intensifierats. I realiteten återstår dock väldigt mycket att göra.

Åtgärder vidtas nu för att stimulera mobiliteten inom EU. Eftersom vakanserna på den europeiska arbetsmarknaden alltså är många finns det goda möjligheter för den som är villig att röra på sig att hitta sysselsättning i ett annat EU-land. EURES-portalen – ett slags platsbank på EU-nivå – håller på att förstärkas. Samtidigt pågår en pilotsatsning, *Your first EURES job*, med fokus på unga. Där kan de arbetssökande – utöver förmedlingshjälp – få ekonomiskt stöd för intervjuer och för att komma igång i det EU-land de flyttar till. Företagen kan få ersättning för språkutbildning och jobbintroduktion om någon anställs på detta sätt. Tanken är att även praktik- och lärlingsplatser ska förmedlas.⁶³ När det gäller studentutbyte håller Erasmus-programmet på att få en ny form. Det uppdaterade systemet, *Erasmus+*, startar i år och är i flera avseenden mer ambitiöst än de tidigare versionerna. Möjligheterna till studier och praktik av olika slag är omfattande.⁶⁴

⁶² Council of the European Union 2013b. European Union 2013.

⁶³ European Commission 2013b, 7f. EURES, www.ec.europa.eu/eures/home.jsp?lang=en. Your first EURES job, www.ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=993&langId=en.

⁶⁴ Erasmus+, www.ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/index_en.htm

För svensk del är aktivitetsnivån inom Erasmus låg. Inte mer än ca 3000-3600 studenter varje år väljer att på detta sätt studera eller göra praktik i ett annat EU-land. Det motsvarar bara omkring 0,7 procent av samtliga studenter – vilket är klart sämre än snittet för samtliga EU-länder på ca 1 procent.⁶⁵ Här finns alltså en stor svensk förbättringspotential. Vi vill etablera ett skarpt mål om att dubblera antalet svenska studenter som åker utomlands för att studera. En viktig del i att nå ett sådant övergripande internationellt mål är att använda Erasmus betydligt bättre.

Vidare har EU-kommissionen lanserat två intressanta initiativ som skulle kunna bli värdefulla om de fylldes med ordentligt innehåll. Det ena kallas *Quality Framework for Traineeships* och går ut på att i bred samverkan höja kvaliteten när det gäller praktikplatser. Om handledningen och arbetsförhållandena är bra kan praktik vara ett utmärkt steg in i arbetslivet. Om praktiken i stället bara blir ett sätt för arbetsgivare att hitta billig och flexibel arbetskraft – vilket tyvärr händer alltför ofta – blir den kontraproduktiv. Det andra initiativet benämns *Alliance for Apprenticeships* och handlar om att stärka lärlingssystemen över hela Europa. De EU-länder som lyckats bäst med att hålla nere ungdomsarbetslösheten – såsom Tyskland, Österrike, Danmark och Nederländerna – har alla välutvecklade lärlingsprogram som arbetsgivare, fack och offentliga aktörer investerar mycket i. I andra länder – till exempel Sverige – är lärlingsprogrammen jämförelsevis underutvecklade. Om initiativet skulle kunna bidra till att stärka systemen i de länder som nu är svaga på området skulle det potentiellt kunna ge mycket god utdelning. Båda dessa initiativ är dock i nuläget bara i startgroparna.⁶⁶

Därtill har ungdomsarbetslösheten fått en egen post i den nya EU-långtidsbudgeten för åren 2014-2020. 6 miljarder euro ska satsas med koppling till bl a ungdomsgarantin och de båda initiativen – som ju blir konkreta verktyg för att ge garantin substans. Pengarna ska primärt användas de första två åren. Att ungdomsarbetslösheten uppmärksammas är positivt, men när det kommer till kritan är satsningen väldigt klen. Det är uppenbart att högermajoriteten i rådet vill visa att något görs, men att det i grunden inte finns något genuint intresse av att lägga några riktigt meningsfulla resurser på detta. 6 miljarder euro är försvinnande lite pengar i ett Europaperspektiv och i en totalbudget på 960 miljarder euro.⁶⁷

Efter flera års jobbkris har det till sist börjat skapas en övergripande struktur i EU-arbetet mot ungdomsarbetslösheten. Det är ett litet steg åt rätt håll. Så länge som EU är så högerstyrt som det varit de senaste åren kommer förmodligen inte så mycket att hända vad gäller substansen, men i ett ändrat majoritetssläge skulle den nya strukturen kunna användas på ett riktigt positivt och effektivt sätt.

⁶⁵European Commission 2012g. European Commission 2012h, 23.

⁶⁶ European Commission 2012b, 12ff. European Commission 2013b. Verksamheten inom European Alliance for Apprenticeships finns samlad på www.ec.europa.eu/education/apprenticeship/index_en.htm.

⁶⁷ European Commission 2013h.

2.6 Bristande jämställdhet

Den femte huvudutmaningen är att öka jämställdheten på arbetsmarknaden. Jämställdhetsfaktorn är central på flera sätt och går till stor del in i de övriga strategiska utmaningarna.

I grunden är det nödvändigt att från ett rättighetsperspektiv stärka kvinnors ställning och möjligheter. Jämställdheten är dålig eller usel på de flesta håll i Europa. Detta är orimligt och oacceptabelt. Jämställdhet är dock mer än bara en rättighetsfråga. Att öka jämställdheten handlar i hög grad även om att förbättra dynamiken på arbetsmarknaden. En arbetsmarknad där kvinnor ges samma möjligheter som män fungerar betydligt bättre än en arbetsmarknad som präglas av att kvinnor diskrimineras och trycks tillbaka. En mer dynamisk arbetsmarknad genererar i sin tur positiva effekter i hela samhällsekonomin. Beräkningar visar att BNP för EU som helhet skulle kunna stiga med uppemot 29 procent om arbetsmarknaden gjordes helt jämställd. För Sverige ligger siffran på ca 21 procent.⁶⁸

Det finns en rad jämställdhetsproblem på den europeiska arbetsmarknaden. Ett problem är att föräldrar – i huvudsak mammor – diskrimineras på arbetsplatserna. I ett flertal medlemsstater är mammorna utsatta såväl under graviditeten som under tiden närmast efter födseln. Avskedanden med indirekt eller direkt koppling till barnafödandet förekommer i ganska stor skala. Det är även relativt vanligt att kvinnor när de kommer tillbaka efter födsel och föräldraledighet anvisas sämre jobb än de ursprungligen hade. Även i Sverige händer det att fall av dessa slag dyker upp. EU-kommissionen lade 2008 ett förslag om att uppdatera det s k mammaledighetsdirektivet. En komponent i förslaget är att stärka skyddet för mammor mot denna typ av behandling. Arbetsgivarna ska få det svårare att utan giltiga skäl avskeda eller degradera kvinnor i samband med födseln.⁶⁹ Förhandlingarna om förslaget – som även rör miniminivåer för föräldraledighet – har dock gått i stå och är ännu inte avslutade.

Ett annat problem är att det är mycket svårt för kvinnor att nå toppositionerna på arbetsmarknaden. Fortfarande finns det ett bastant glastak som hindrar ett stort antal kompetenta kvinnor från att ta sig upp till verkställande ledningar och styrelser i företag och organisationer. Ser man till företagens styrelser är jämställdhetssituationen bedrövlig. Vissa förbättringar har skett under det senaste decenniet, men utvecklingen har gått väldigt sakta. I de största börsnoterade företagen inom EU är 83 procent av styrelseledamöterna och 96 procent av

⁶⁸ Löfström 2009, 25ff. Kalkylen bygger på att en helt jämställd arbetsmarknad skapas om (1) den kvinnliga sysselsättningsgraden höjs till den manliga, om (2) kvinnors deltidsarbete minskas till manlig nivå samt om (3) de kvinnliga produktivitetssiffrorna blir desamma som de manliga genom att kvinnor fördelar sig över yrkesgrupper och positioner på samma sätt som män.

⁶⁹ European Commission 2008a.

styrelseordförandena män. I Sverige är motsvarande siffror 74 och 96 procent.⁷⁰ Att fortsätta att ha det på det sättet är inte försvarbart:

- Kompetenspoolen underutnyttjas rejält när kvinnor stängs ute. Den totala styrelsekompetensen försvagas. Att europeiska kvinnor generellt börjar bli bättre utbildade än män – det är exempelvis en större andel kvinnor som tar examen på högskolenivå⁷¹ – gör detta särskilt problematiskt.
- Mycket tyder på att styrelser fungerar bättre om de är mixade. En mångfald av kunskaper och erfarenheter ger mer grundligt genomlysta beslut och ökad kreativitet. Företag med flera högt uppsatta kvinnor gör som regel bättre resultat än de med få eller inga kvinnor i toppositionerna.⁷²
- Rådande dynamik är i praktiken en signal till unga kvinnor om att de bör tänka sig för innan de satsar på en karriär. Risken är stor att de förr eller senare kommer att tvingas stå tillbaka för sämre kvalificerade män.

Ett verktyg som mot denna bakgrund blivit allt vanligare är kvotering till bolagsstyrelser. Eftersom den självreglering som hittills dominerat på området visat sig alldeles för ineffektiv har det setts som logiskt och rimligt att agera mer kraftfullt. Under 2011 antogs kvoteringslagstiftning i Frankrike, Italien och Belgien. I Spanien och Nederländerna finns explicita men mindre strikta regelverk. I Tyskland är man på gång att införa obligatorisk kvotering.⁷³ Utanför EU har Norge och Island starka kvoteringsbestämmelser. Hösten 2012 lade EU-kommissionen ett förslag till en övergripande EU-lagstiftning om kvotering. Det skarpa målet är att det underrepresenterade könet år 2020 ska utgöra minst 40 procent av styrelseledamöterna i de största börsbolagen. Medlemsländerna ska ges viss flexibilitet när det gäller att anpassa reglerna till nationella förhållanden, men ska vara skyldiga att se till att målet nås.⁷⁴ Om kommissionens förslag kunde antas vore det en stor framgång för jämställdhetsarbetet i Europa. I november fick det stöd av en bred majoritet i Europaparlamentet. Förslagets öde är dock ändå ganska osäkert. Det motarbetas av flera medlemsländer. Inte minst gör den svenska regeringen – tillsammans med nej-länder som Ungern och Storbritannien – sitt yttersta för att försöka blockera processen. Att regeringen Reinfeldt på det sättet sällat sig till jämställdhetsmotståndarna är ytterst märkligt.

⁷⁰ European Commission, DG Justice 2014-01-08, *Database on gender balance in decision-making positions*, www.ec.europa.eu. Siffrorna gäller de största företagen på börsens a-lista eller motsvarande.

⁷¹ 39,9 procent av de 30-34-åriga kvinnorna inom EU – men bara 31,5 procent av männen i samma åldersgrupp – har en examen på högskolenivå. Eurostat 2014-01-08, *Europe 2020 indicators*, www.ec.europa.eu/eurostat.

⁷² Se t ex Smith & Bettio 2008, Ernst & Young 2009, McKinsey&Company 2010, Catalyst 2011 och Thorburn 2013. Det ska noteras att ingen studie så långt kunnat fastställa en tydlig orsaksriktning när det gäller den positiva samvariationen mellan kvinnorepresentation och resultat. Det är sannolikt så att representationen påverkar resultatet, men en del av samvariationen kan även bero på att framgångsrika företag har ett mer ambitiöst jämställdhetsarbete än de mindre framgångsrika.

⁷³ European Commission 2012i, 13f, 17ff.

⁷⁴ European Commission 2012j.

Till hanteringen av dessa problem ska läggas – när det gäller den åldrande befolkningen – att det alltså i första hand är på den kvinnliga sidan som fler måste ges möjlighet att jobba mer. I EU är den kvinnliga sysselsättningsgraden bara 62 procent – ca 12 procentenheter lägre än den manliga. Om man räknar sysselsättningsgrad i termer av heltidstjänster hamnar kvinnorna så lågt som på 50 procent – 18 procentenheter under den manliga nivån. Detta eftersom kvinnor i större utsträckning än män finns i (relativt ofta ofrivilliga) deltidstjänster. I Sverige har kvinnorna ca 5 procentenheter upp till männens sysselsättningsgrad med standardmättet och ca 10 procentenheter upp i termer av heltidstjänster.⁷⁵ Det är uppenbart att utökad kvinnligt yrkesarbete – byggt bl a på förbättringar av välfärden och arbetsmiljön – är en central nyckel till att kunna parera de demografiska trenderna.

Högern i Europa är dock i stort sett ointresserad av jämställdhetsperspektivet. Arbetet har i flera år legat så gott som på is. Jämställdhetsutvecklingen har gått långsamt eller åt fel håll. För svensk del har regeringen varit slående passiv. Det finns tecken på att Sverige är på väg att tappa den ledande positionen på jämställdhetsområdet. Andra länder håller på att springa förbi. I den jämställdhetsranking som World Economic Forum gör varje år har Sverige sedan 2007 fallit från första till fjärde plats.⁷⁶ Det är en viktig varningssignal.

3. Strategiska satsningar

Vilka satsningar krävs då för att effektivt kunna möta dessa långsiktiga huvudutmaningar? Hur bör en politik för fler jobb och rättvisa villkor se ut?

Nedan följer en genomgång av vårt åtgärdsprogram. Genomgången är inte heltäckande. I stället läggs extra vikt vid 15 särskilda nyckelåtgärder. Dessa centrala punkter i programmet illustreras i figur 2 utifrån de utmaningar som ska hanteras.

1. Skapa Plus-kommission för bättre användning av EU-apparaten

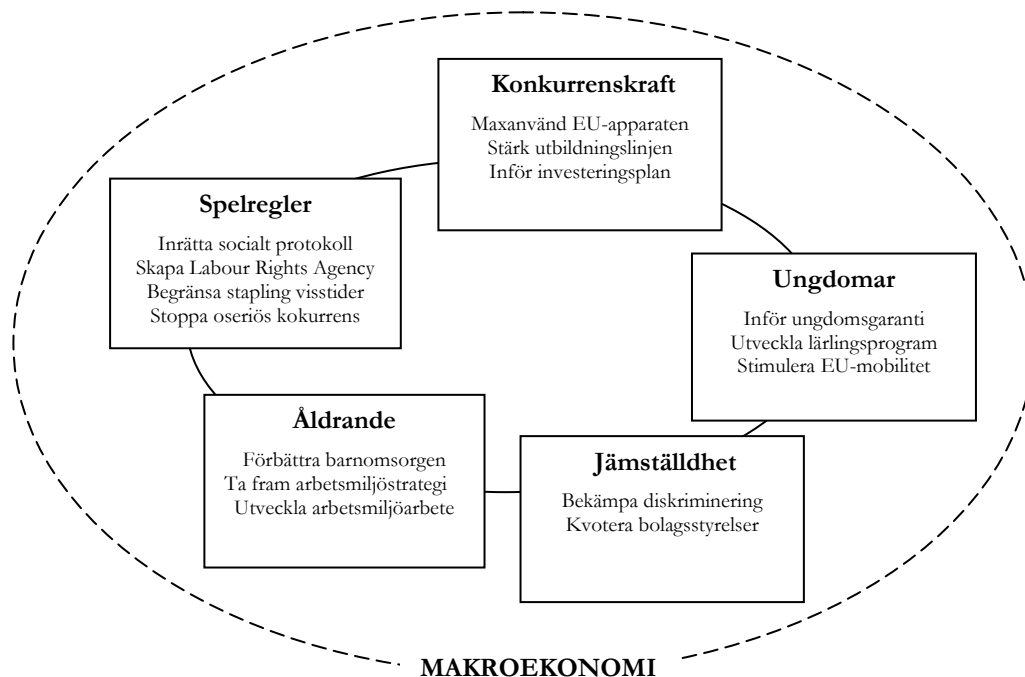
När det gäller konkurrenskraften blir ett generellt svenskt problem särskilt tydligt. Sverige är inte i närheten av att få ett maximalt utbyte av EU-samarbetet. Det finns stora brister i utnyttjandet av EU:s strategier, fonder och program. Regeringen har försvårat i stället för att förenkla. Användningen av globaliseringsfonden har motarbetats. Administrationen kring regional- och socialfondsprojekten har gjorts överdrivet byråkratisk. Dessa brister är en klar minusfaktor i jobbpolitiken.

⁷⁵ Eurostat 2014-01-08, *Euro 2020 indicators* och *Part-time employment as a percentage of the total employment*, www.ec.europa.eu/eurostat. European Commission 2012k, 40.

⁷⁶ World Economic Forum 2013, 8ff.

Figur 2. Strategiska satsningar i jobbpolitiken

Vi vill därför skapa en nationell kommission för bättre användning av EU-apparaten: *Plus-kommissionen*. Dess uppgift ska vara att leda ett genomgripande förenklingsarbete, att bygga mer effektiva samarbetsstrukturer mellan involverade aktörer, att främja högre aktivitetsnivåer samt att identifiera outnyttjade möjligheter. Plus-kommissionen ska samverka med såväl myndigheter som andra aktörer på nationell, regional och lokal nivå. Eftersom de flesta av EU:s fonder och program startar nya verksamhetsperioder 2014 – vilket innebär att mekanismer och rutiner uppdateras – är det värdefullt om kommissionen så snart som möjligt kommer igång med sitt arbete. Inledningsvis bör kommissionen fokusera på:

- Att utveckla en modell för ett snabbare och mer effektivt nyttjande av globaliseringsfonden i de svenska fall då resurser därifrån kan bli aktuella.
- Att bidra till en ambitiös förenklingsåtgärdsplan för hela administrationen kring de svenska regional- och socialfondsprojekten. Allt onödigt krångel ska bort.⁷⁷

⁷⁷ Det finns en rad förenklingsverktyg inom EU-apparaten, men de har knappt utnyttjats i Sverige. Riksrevisionen 2012, 69ff. På initiativ från EU-kommissionen pågår nu i Sverige ett arbete med en samordningsstrategi för användningen av EU-medel 2014-2020 – en så kallad partnerskapsöverenskommelse. Det är oklart vad det arbetet kan ge för resultat på längre sikt. Plus-kommissionen skulle på olika sätt kunna stärka denna process.

- Att utarbeta en strategi för ökat svenskt nyttjande av studie- och praktikmöjligheterna i Erasmus-programmet. Sverige bör minst nå EU-snittet för andelen studenter som åker på sådana utbyten.
- Att bidra till att förstärka samordningen mellan myndigheter, universitet, institut och andra aktörer så att *Horizon 2020*, det nya europeiska ramprogrammet för forskning och innovation, blir så gynnsamt som möjligt i ett svenskt perspektiv.⁷⁸
- Att maximera nyttan av de EU-medel som är tillgängliga för svenska satsningar på miljöområdet, där flera program och fonder – inklusive *Horizon 2020* och regionalfonden – finns med i bilden.
- Att kartlägga hur kapitalförsörjningen för mindre svenska företag kan förbättras med hjälp av EU-strukturerna. Det gäller bl a regionalfonden, *Progress Microfinance* / *EaSI* (mikrofinansiering), *COSME* (det nya breda program som från i år främjar företagande) samt andra möjligheter via Europeiska Investeringsbanken / EIF.

2. Stärk utbildningslinjen

Kompetensfrågorna måste ges högsta prioritet. Globalt pågår en hård kapplöpning på utbildningsområdet. Om Europa inte är med i täten kommer jobben att flytta någon annanstans.

Att de övergripande EU 2020-målen nås – helst med råge – är helt nödvändigt. Andelen unga utan gymnasieexamen behöver sänkas till under 10 procent och andelen 30-34-åringar med examen på högskolenivå höjas till över 40 procent. Därför är det oroande att det alltså skurits i nationella utbildningssystem – särskilt i pressade länder som Grekland, Portugal, Spanien, Italien och Litauen.⁷⁹ Denna utveckling behöver vändas. Saken måste bl a lyftas i arbetet med nödlånsprogrammen och planeringsterminen. Samtidigt är det även viktigt att förbättra kvaliteten i utbildningssystemen och att se till att utbildningarna är relevanta för arbetsmarknaden.

Specifikt för svensk del vill vi se en offensiv kompetenssatsning i bl a följande sju punkter:

⁷⁸ Arbetet pågår med att utforma en nationell organisation för Horizon 2020. Se bl a Utbildningsdepartementet 2013. Plus-kommissionens roll skulle bli att fungera som en extra resurs när det gäller att förenkla och effektivisera den relativt komplexa samordningsapparaten. Eftersom Horizon 2020 gjorts bredare än det existerande sjunde ramprogrammet – med utvidgningar kopplade till innovation och samhällsutmaningar – kommer fler aktörer än tidigare att behöva involveras på ett aktivt sätt. Detta gör att kraven på starka samverkansmekanismer blir högre.

⁷⁹ European Commission 2013c, 32ff. European Commission 2012d.

- Sveriges utbildningsmål i EU 2020-strategin måste skärpas. Regeringen siktar alldeles för lågt. Vi vill se målsättningar till 2020 om att andelen unga utan gymnasieexamen ska ner till 4 procent (inte 10%) och att andelen högskoleutexaminerade ska öka till minst 50 procent (inte 40-45%).
- Grundskolan måste stärkas rejält. Sedan den borgerliga regeringen tog över har kunskapsresultaten sjunkit konstant. Den senaste PISA-undersökningen visade att Sverige har halkat efter både i ett europeiskt och ett globalt perspektiv. Ett batteri av åtgärder krävs för att vända den negativa trenden. Fokus ska vara på tidiga insatser i skolan. Alla barn ska gå i förskoleklass. Vi vill minska klasstorleken i de lägre årskurserna samt anställa fler speciallärare och specialpedagoger. Centralt är att kraftigt stärka lärare och rektorer i deras arbete. Läxhjälp ska ges efter behov och inte föräldrarnas betalningsförmåga. Sommarskola ska bli obligatorisk för de elever som inte når kunskapsmålen i högstadiet.
- Det måste skapas en gedigen nationell strategi mot skolavhoppet. Sådana strategier finns redan i andra EU-länder. Sedan 1,5 år tillbaka driver Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), 6 regioner och 64 kommuner projektet *Plug In*. Det är delfinanserat via EU:s socialfond och syftar till att i aktiv samverkan minska avhoppet markant. Det arbetet bör läggas till grund för strategin.⁸⁰ Som viktiga startpunkter i den strategin vill vi göra gymnasieskolan obligatorisk och omvandla yrkesprogrammen till yrkescollege.
- Det behövs ett utbildningskontrakt för unga. Alla arbetslösa under 25 som inte avslutat sina gymnasiestudier ska anvisas en individuell utbildningsplan som via en kombination av jobb, praktik och studier leder fram till en gymnasieexamen. De ska vara skyldiga att fullfölja programmet, men också garanterade ersättning. I exempelvis Nederländerna fungerar en modell av detta slag mycket bra.⁸¹
- Antalet studieplatser måste utökas ordentligt. Regeringens nedskärningar måste stoppas. Både arbetsmarknadsutbildningen och den reguljära utbildningen – högskola, folkhögskola, yrkeshögskola, komvux och yrkesvux – behöver byggas ut.
- Plus-kommissionen ska alltså verka för ett bättre svenskt utnyttjande av Erasmus.
- Det svenska kvalitetssäkringsarbetet för universitet och högskolor måste läggas om. Den hårda kritiken från den europeiska kvalitetsorganisationen ENQA måste tas på allvar. Inte minst är regeringens felriktade detaljstyrning problematisk. Det enda rimliga är att regeringen arbetar med Europa – inte som nu mot hela övriga Europa – i dessa frågor.

⁸⁰ SKL – Plug In, www.skl.se/vi_arbetar_med/arbetsmarknad-och-sysselsattning/plugin.

⁸¹ Nilsson & Nyström 2012.

3. Ställ krav på investeringsplan

Investeringarna i infrastruktur är alltför svaga i stora delar av Europa. Satsningarna på transport-, energi- och IT-nätverken har länge varit för små. Tempot i den infrastrukturrelaterade delen av den gröna omställningen – där kraftfulla insatser krävs för att bli pressa ner klimatutsläppen – har varit för lågt. Krisårens högerpolitik har gjort läget än värre. Investeringarna måste nu ökas markant. Utan starkare och grönare infrastruktur blir det svårt för de europeiska företagen att konkurrera och att generera nya jobb.

Som en central åtgärd för att säkra långsiktigt hållbara investeringsnivåer vill vi i den ekonomiska styrningen inom EU införa ett krav på att varje land årligen ska upprätta en specifik och relativt detaljerad investeringsplan. Det lämpligaste är troligen att göra planen till en del av stabilitets- och tillväxtpakten. Planen ska täcka de samlade offentliga infrastrukturinvesteringarna. Den ska redovisa nyligen genomförda, pågående och planerade investeringsprojekt. I bedömningen av medlemsstaternas ekonomiska politik under den europeiska planeringsterminen ska investeringsplanerna väga tungt. Inriktningen ska vara att det i de offentliga finanserna måste finnas en balans mellan investeringar, underkott och skulder som inte urgröper konkurrenskraften och jobbskapandet på längre sikt.

Oberoende av hur denna fråga utvecklas på EU-nivån anser vi att Sverige bör gå före genom att skapa en rutin där en investeringsplan varje år biläggs budgetpropositionen.

4. Förbättra tillgänglighet och kvalitet i barnomsorgen

När det gäller den åldrande befolkningen kommer fler i arbetsför ålder att behöva arbeta mer för att den demografiska ekvationen ska gå ihop. Starkare välfärd – i synnerhet barn- och äldreomsorg – samt förbättrad arbetsmiljö är huvudnycklar till att göra de extra arbetstimmar möjliga.

Barnomsorgen behöver stärkas över hela Europa. Det handlar om att förbättra både tillgänglighet (större utbud och låga avgifter) och kvalitet. Ett viktigt verktyg för att göra detta är att ge barnomsorgsfrågorna större tyngd i EU-samarbetet. I nuläget har de hamnat i skymundan. 2002-2010 pågick en aktiv samverkan kring de så kallade Barcelona-målen. Målsättningen var att man i alla EU-länder fram till 2010 skulle kunna erbjuda fullvärdig barnomsorg till åtminstone 33 procent av barnen under 3 år och till 90 procent av barnen mellan 3 år och skolstartsåldern. Trots att endast ett fåtal länder klarade båda målen har Barcelonasatsningen inte ersatts av något liknande.⁸² Högermajoriteten har inte varit intresserad. Det duger inte. Ett nytt initiativ – med skarpa mål och en samlad agenda – måste till på området.

⁸² European Commission 2008b, EGGE 2009, European Commission 2013i, Eurostat 2014-01-08, *Income and living conditions - Childcare arrangements*, www.ec.europa.eu/eurostat. EU-kommissionen följer utvecklingen, men i övrigt är aktiviteterna på området mycket begränsade.

Initiativet bör särskilt uppmärksamma förbättringspotentialen i att satsa mer på kvälls-, natt- och helgöppet i barnomsorgen. Med barnomsorg enbart på dagtid är det svårt för många att kombinera barn och jobb. Även i länder med välutbyggd barnomsorg finns det mycket att göra i detta avseende. I Sverige erbjuder exempelvis bara varannan kommun barnomsorg på flexibla tider.⁸³ För att förbättra situationen vill vi för svensk del att kommunerna ska ha en lagstadgad skyldighet att erbjuda barnomsorg på kvällar, nätter och helger.

5. Ta fram ny och starkare arbetsmiljöstrategi

Ser man till arbetsmiljön har de politiska signalerna på senare år varit oroväckande. Från högerhåll har det kommit markeringar om att frågan inte skulle vara viktig. I Sverige sänkte regeringen ambitionsnivån i arbetsmiljöarbetet redan före den ekonomiska krisen. Delar av verksamheten monterades ner. Andra högerregeringar har valt att lägga arbetsmiljöfrågorna på is under krisåren.

EU-agendan för arbetsmiljöfrågor var tidigare relativt välutvecklad. Det finns en bred EU-lagstiftning. *Europeiska arbetsmiljöbyrån* och *Eurofound* ägnar sig åt kvalificerad analys och information. Den europeiska arbetsmiljöstrategin för 2007-2012 var ett väl fungerande koordineringsverktyg som drev på och förenklade den nationella implementeringen av EU-lagstiftningen. Det främsta resultatet blev en generell minskning av antalet arbetsplatsolyckor. På senare tid har dock utvecklingen på området stannat av. På grund av de negativa politiska markeringarna har någon uppföljningsstrategi ännu inte utarbetats. Det är inte acceptabelt. Det är mycket viktigt att intensiteten i arbetet hålls uppe. Därför måste en ny och starkare strategi snarast tas fram. Strategin måste lägga extra tyngd på avgörande frågor där den förra inte riktigt levererade: att minska de arbetsrelaterade sjukdomarna och att göra de grundliga förändringar som krävs för att fler ska orka jobba fram till den reguljära pensionsåldern.⁸⁴

I Sverige måste arbetsmiljöarbetet rustas upp igen. En ny EU-strategi skulle kunna fungera som hävstång. Bl a behöver Arbetsmiljöverkets kapacitet utökas vad gäller utvecklingen av regelverket – som alltså är nära kopplat till EU-lagstiftningen – och inspektionerna på arbetsplatserna. I dag kommer alltför många arbetsgivare undan med att negligera arbetsmiljöproblem och arbetsmiljöåtaganden.

⁸³ TCO 2011, 31.

⁸⁴ För utvärderingar av EU-strategin för 2007-2012, se Cowi 2012 och European Commission 2013d.

6. Utveckla arbetsmiljöarbetet i de mindre företagen

Inom ramen för den s k Stoiber-gruppens arbete har det rests krav från högerhåll om att små och medelstora företag ska undantas från viktiga delar av EU-regelverket på arbetsmiljöområdet. Genom REFIT-initiativet har kraven konkretiserats i en handlingsplan. Detta är helt fel väg att gå. Inte sällan är arbetsmiljöproblemen t o m svårare i de mindre än i de större företagen. Vi vill i stället – som en del i en den nya arbetsmiljöstrategin – driva detta åt motsatt håll genom att satsa hårt på att utveckla arbetsmiljöarbetet i de små och medelstora företagen. Det behöver bli enklare att följa regler och prioritera god arbetsmiljö.

Vi vill se ett ambitiöst program med fokus på de mindre företagen där *Europeiska arbetsmiljöbyrån*, *Eurofound*, de nationella arbetsmiljömyndigheterna, relevanta institut/institutioner och parterna jobbar nära varandra. Satsningen ska syfta till att förbättra kunskapsläget och till att bygga ett mer aktivt stöd för dessa företags arbetsmiljöarbete. Extra resurser behöver tillföras för att resultaten ska bli goda.

Tre huvudpunkter i programmet bör vara:

- Att bredda och fördjupa arbetsmiljöforskningen rörande de specifika förutsättningarna i små och medelstora företag. Särskild uppmärksamhet ska riktas mot arbetsmiljön för det växande antal arbetstagare som på olika sätt jobbar i någon annans hem. Det gäller exempelvis anställda inom olika typer av hemserviceföretag och de som är direktanställda som au pairer. Detta är branscher där arbetsmiljöutmaningarna inte är särskilt väl kartlagda.
- Att göra OiRA (Online interactive Risk Assessment) – det nya riskhanteringsverktyg för de minsta företagen som tagits fram av Europeiska arbetsmiljöbyrån – tillgängligt över hela Europa. Detta webbaserade verktyg gör det betydligt enklare för småföretag att kartlägga risker för skador och sjukdomar samt att sätta in åtgärder för att minska riskerna. En grundversion av verktyget står klar. Den måste nu anpassas till förhållandena i enskilda länder och specifika branscher för att bli användbar. Detta är ett arbete där några länder kommit en bit på vägen, men där andra – exempelvis Sverige – har mycket kvar att göra. Med en samordnad kraftansträngning borde verktyget kunna användas effektivt av samtliga mindre företag i Europa inom ett par år.⁸⁵
- Att utveckla starkare supportsystem för de mindre företagen i hanteringen av arbetsmiljöfrågor. Målet bör vara att det i varje EU-land ska finnas en lättillgänglig offentlig aktör som aktivt bistår med information, vägledning och råd för att underlätta för dessa företag att prioritera en god arbetsmiljö. Det ska inte bara handla om distanskommunikation, utan även om att experter besöker företagen för att på plats lösa problem. Många EU-länder har idag brister när det gäller möjligheterna till aktiv support. Sverige hör till dem.

⁸⁵ OiRA Project, www.oiraproject.eu.

7. Inrätta socialt protokoll

När det gäller oschyssta spelregler är det ett stort problem att de fackliga fri- och rättigheterna under de senaste åren nedgraderats och relativiserats i Europa. Detta är en negativ utveckling som omedelbart måste vändas. Att försvara de fackliga rättigheterna är viktigt både på principiella grunder och för att främja den europeiska konkurrenskraften. Starka fackföreningar som agerar utifrån solida regelverk är en stor tillgång i samhällsekonomin.

Som en central åtgärd för att förstärka de fackliga rättigheternas ställning inom EU vill vi skapa ett socialt protokoll som ett tillägg i fördraget. Detta bör ske senast vid nästa stora fördragsändring. Protokollet ska slå fast att de fackliga fri- och rättigheterna aldrig får underordnas den fria rörligheten på den inre marknaden. Den fackliga rätten att via stridsåtgärder försvara kollektivavtal och anständiga arbetsförhållanden ska alltid ses som minst lika viktig som rörligheten över nationsgränserna.

En viktig fördel med socialt protokoll är att det skulle ge fackföreningarna möjlighet att börja agera effektivt mot de frekventa fall av lönedumpning, usla arbetsvillkor och annan exploatering som nu förekommer vid utstationering av arbetskraft. Det vore ett stort steg i rätt riktning.

8. Skapa Labour Rights Agency

För att stärka de grundläggande fri- och rättigheternas ställning på arbetsmarknaden räcker det inte bara med ett socialt protokoll. Det behövs även en aktiv övervakning av hur rättigheterna hanteras såväl centralt på EU-nivå som i medlemsstaterna. De ekonomiska krisåren – med en rad övertramp – har visat att EU-systemet inte är robust i detta avseende. Rättighetsperspektivet har bitvis tappats bort.

För att stärka detta perspektiv vill vi att det som en del i EU-systemet etableras en särskild byrå för arbetsrättsfrågor: *European Labour Rights Agency*. Byrån ska ledas av en partssammansatt styrelse, förfoga över en gedigen expertis och till att börja med ha fyra huvuduppgifter:

- Att löpande övervaka hur de grundläggande fri- och rättigheterna används och respekteras på den europeiska arbetsmarknaden. Tyngdvikten ska ligga på implementeringen av den arbetsrättsrelaterade EU-lagstiftningen, men även specifikt nationella förhållanden ska granskas.
- Att upprätta regelbundna övervakningsrapporter och vid allvarliga missförhållanden larma direkt. Byrån ska även ha möjlighet att – efter särskild analys – föreslå lösningar på uppkomna problem.

- Att hålla en kontinuerlig och operativ kontakt med ILO och andra relevanta internationella aktörer i dessa frågor. I dagsläget är kommunikationen och utbytet mellan EU och ILO alltför begränsat.
- Att med expertis, utredningskapacitet och finansiering stödja projekt och satsningar – företrädesvis på det europeiska planet – som på olika sätt syftar till att förbättra samverkan parterna emellan i centrala arbetsrättsliga frågor. Stöd ska även kunna ges till nationella arbetsgivarorganisationer och fackföreningar som vill delta mer aktivt i den typen av arbete.

En kärnfråga för byrån skulle bli att följa EU-nivåns agerande vad gäller anpassningsprogrammen för nödlånsländerna och den förstärkta ekonomiska styrningen. I ”6-paket” och ”2-paket” – två centrala lagstiftningspaket i sammanhanget – bidrog vi till att driva igenom hårda spärrar mot att EU-nivån ska kunna lägga sig i nationella löner och kollektivavtal. Det är mycket viktigt att de spärrarna fungerar.

9. Begränsa staplandet av visstidsanställningar

Beträffande den individuella tryggheten på arbetsmarknaden är det nu hög tid att regeringen tar sitt förnuft till fånga i den för svensk del centrala frågan om staplandet av visstidsanställningar. Att regeringen slåss mot EU-kommissionen för att få behålla missbruket av visstidsanställningar på svensk arbetsmarknad – där tiotusentals visstidsanställda tvingats gå på staplade visstider i mer än fem år – är varken värdigt eller klokt. I stället måste det svenska regelverket snabbt anpassas till EU-lagstiftningens krav på att det ska finnas ett skydd mot sådant missbruk. Det vore inte ens någon stor sak. Vi vill se en enkel lösning. Den går ut på att införa en skarp tidsgräns för upprepade tidsbegränsade anställningar hos samma arbetsgivare. Om någon under en femårsperiod varit tidsbegränsat anställd – oberoende av vilka former av visstidsanställning det är fråga om – hos samma arbetsgivare i mer än två år övergår anställningen till en tillsvidareanställning. Detta är en högst rimlig lösning som regeringen utan omsvep bör acceptera.

10. Stoppa den oseriösa konkurrensen

Det behöver tas krafttag mot det oseriösa företaget. Oseriösa aktörer tränger i allt fler branscher undan de seriösa företagen, vilket pressar löner och villkor nedåt. Denna utveckling är oacceptabel. Utöver det sociala protokollet – som bl a skulle göra det lättare för facken att komma åt arbetsgivare som exploaterar utstationerad arbetskraft – vill vi därför se ett flertal skarpa insatser för att stoppa den oseriösa konkurrensen:

- Huvudentreprenören måste göras ansvarig för att samtliga aktörer i ett projekt – t ex ett bygge – följer gällande avtal och regelverk. Som det nu är står arbetstagare rättslösa om oseriösa underleverantörer gör sig oanträffbara utan att t ex betala ut löner eller sociala avgifter. Som huvudentreprenör har man betydligt större möjligheter att ställa krav och granska på förhand än att som anställd försöka få rätt i efterhand. Frågan diskuteras nu inom EU i arbetet med EU-kommissionens förslag från våren 2012 om nya implementeringsregler för utstationeringsdirektivet.⁸⁶ I juni tog Europaparlamentets sysselsättningsutskott en position i förhållande till förslaget där huvudentreprenören i samband med utstationering tvingas ta tydligt ansvar för sina underleverantörer om de inte sköter åtagandena till de anställda eller betalar in sociala avgifter. Det är mycket viktigt att den bestämmelsen står sig i parlamentets förhandlingar med rådet om den slutgiltiga utformningen av implementeringsreglerna.
- När revideringen av upphandlingslagstiftningen inom EU nu har slutförts måste det göras tydligt i det svenska regelverket att krav på kollektivavtal ska kunna ställas i den offentliga upphandlingen.⁸⁷
- Reglerna kring F-skatten behöver skärpas. Här har bl a den svenska regeringen en hemläxa att göra. Regeringen har gjort det möjligt att få F-skattesedel även för den som bara har en uppdragsgivare och som i praktiken inte är någon självständig företagare.
- Myndigheter måste agera mycket aktivt för att stävja fusket med bl a färdregistrering och rapportering inom transportsektorn. I flera EU-länder görs detta redan. Kontrollerna är hårda och frekventa. I andra länder är myndigheterna mer passiva. Det gäller exempelvis den svenska regeringens slappa hantering av cabotagetrafiken. Där måste övervakningen förbättras markant.

Detta är bara några centrala insatser. Listan kan och bör göras längre än så.

11. Inför ungdomsgarantin på riktigt

När det gäller ungas utsatthet har samtliga EU-länder alltså – efter att frågan trots hårt motstånd drivits igenom av den europeiska socialdemokratin – åtagit sig att på nationell nivå säkerställa att alla unga som blivit arbetslösa inom max 4 månader ska få ett högkvalitativt erbjudande om jobb, lärlingsplats, praktik eller utbildning. Det är en tydlig garanti som nu måste levereras fullt ut. Det vore helt orimligt med en garanti som i praktiken inte är någon garanti.

⁸⁶ European Commission 2012l.

⁸⁷ Parlamentet och rådet slöt i slutet av juni en preliminär överenskommelse om de nya upphandlingsreglerna. Överenskommelsen, som bekräftas formellt under januari, öppnar upp för det ska gå att ställa krav på kollektivavtal. (European Parliament 2013).

För att leverera ungdomsgarantin krävs på många håll rejäla reformprogram. Vissa regeringar är i gång med att utarbeta sådana program, medan andra inte visar några större ambitioner att ta saken på allvar. Till den senare kategorin hör den svenska regeringen. De nya yrkesintroduktionsjobben kan ge vissa effekter, men räcker inte på långa vägar. Situationen är så allvarlig att tre regioner i Sverige med en ungdomsarbetslöshet över 25 procent nu beviljas stöd ur EU-budgeten (inom ramen för den särskilda ungdomspotten på 6 miljarder euro) för att stärka insatserna för de unga.

Vi är alltså för svensk del inte nöjda med 4-månadersgränsen, utan vill se en 90-dagarsgaranti. Sverige kan och ska prestera bättre än övriga EU. Till skillnad från regeringen tar vi detta på största allvar. Vi har en stor och kraftfull verktygslåda för att leverera 90-dagarsgarantin. Den inkluderar bl a (1) rätt till ordentligt stöd från första dagen på Arbetsförmedlingen, (2) utrymme för Arbetsförmedlingen att använda alla tillgängliga resurser, (3) utbyggd arbetsmarknadsutbildning, (4) en mer effektiv användning av socialfonden till ungdomsprojekt, (5) obligatorisk gymnasieskola, (6) en satsning på fler sommarjobb för att unga ska kunna bygga erfarenhet, (7) ett bättre svenskt utnyttjande av Erasmus, (8) utbildningskontrakt för unga, (9) fler studieplatser över hela spektrat – högskola, folkhögskola, yrkeshögskola, komvux och yrkesvux – samt (10) en kraftig ökning av antalet anställningar som kombinerar arbete och lärande – främst i form av yrkesintroduktionsjobb. Till detta kommer naturligtvis även alla åtgärder för att stärka företagets konkurrenskraft och den generella efterfrågan i ekonomin.

12. Utveckla lärlingsprogram

Att förstärka olika typer av lärlingsprogram – eller yrkesintroduktionsjobb – är ett av de mest effektiva verktygen för att pressa ner ungdomsarbetslösheten. I länder där lärlingssystemen är välutvecklade – såsom Tyskland, Österrike, Danmark och Nederländerna – är det lättare än på andra håll att som ung klara övergången från studier till arbete. Länder med svagare lärlingsstrukturer – såsom Sverige – har här en del att lära.

På EU-nivån är *Alliance for Apprenticeships* ett bra initiativ som måste ges reell substans – både vad gäller resurser och verksamhet. I lärlingsfrågorna – där vissa länder kommit längre än andra – skulle ett intensifierat kunskapsutbyte i Europa kunna ge riktigt bra resultat. En avgörande nyckel till att få lärlingsanställningar att fungera är kvalificerad handledning. Därför är det rimligt att sätta denna fråga i centrum för kunskapsutbytet. Hur arbetar man bäst för att säkerställa att det är skickliga och engagerade handledare med tillräckligt med tid och resurser som tar hand om lärlingarna ute på arbetsplatserna? För att få struktur på utbytet bör det skapas ett specifikt samverkansprogram för detta – förslagsvis lett av EU-byrån *Cedefop* (Europeiskt centrum för utveckling av yrkesutbildning).

Även på svensk nivå vill vi sätta handledningen i centrum. Varje lärling måste garanteras handledning av hög kvalitet. Annars blir utbytet av anställningen inte bra för någon part. Detta är en akilleshäla för svensk del. I vissa sektorer råder brist på duktiga lärlingshandledare. De som ändå tar dessa uppdrag får ofta varken tid eller resurser för att kunna göra ett bra jobb. Inte heller får de någon större respekt eller uppskattning. Ett genomgripande förbättringsarbete behöver genomföras för att utbyggda svenska lärlingsprogram ska kunna fungera riktigt väl. Som en vital del i det förbättringsarbetet vill vi etablera ett nationellt centrum för handledarutveckling under ledning av YH-myndigheten. Centrumet ska erbjuda ett specialiserat utbud av handledarutbildningar som ska tas fram i nära samarbete med parterna inom den aktuella branschen. Utbildningarna ska ha så stor kapacitet att alla lärlingshandledare utan någon längre väntetid ska kunna gå en introduktionskurs på 1-3 veckor. Centrumet ska även löpande bistå såväl aktiva handledare som arbetsgivare och fackföreningar med expertkunskap rörande alla delar av handledarskapet. En viktig del i aktiviteterna ska vara att studera andra EU-länders erfarenheter och att aktivt delta i det europeiska utvecklingsarbetet på området.

En särskild vinst med att utveckla handledningen är att detta är ett bra sätt att använda människors kompetens längre i arbetslivet. Om erfarna men kanske slitna arbetstagare mot slutet av sina yrkesliv kan gå in i kvalificerade handledarroller slås två flugor i en smäll. Dels tas deras ofta helt unika kompetens bättre tillvara på arbetsplatserna. Dels får de själva en arbetssituation som gör att de orkar till 65.

13. Stimulera EU-mobilitet

Med omkring 1,9 miljoner lediga jobb på den europeiska arbetsmarknaden är ökad gränsöverskridande mobilitet ett bra sätt att lösa en del av arbetslöshetsproblemet. Att röra på sig är oftast lättast när man är ung. Därför är detta verktyg särskilt relevant i kampen mot ungdomsarbetslösheten. Samtidigt finns det dock mycket att vinna på att förbättra förutsättningarna för mobilitet även i övriga åldersgrupper.

Utvecklingen av Erasmus-programmet – inklusive en höjd aktivitetsnivå för svensk del – är en mycket bra grund när det gäller att stimulera rörligheten. På denna grund måste dock betydligt vassare mekanismer skapas som är specifikt inriktade på jobb-mobilitet bortom studieåren. För att stärka dessa mekanismer vill vi till att börja med vidta tre åtgärder:

- Pilotsatsningen *Your first EURES job* måste permanentas och implementeras i större skala inom hela EU. Konceptet och de initiala resultaten är så bra att detta är ett rimligt steg att ta. I dagsläget finns det bara kapacitet att hjälpa 5000 ungdomar till jobb, lärlingsanställning eller praktik i ett annat EU-land. På lite sikt bör den kapaciteten tiodubblas.⁸⁸

⁸⁸ European Commission 2013b, 7f. European Commission 2013e.

- En modell liknande den för *Your first EURES job* – där arbetssökande utöver förmedlingshjälp kan ges ekonomiskt stöd för intervjuer och för att komma igång i det nya landet samt där de involverade företagen kan få ersättning för språkutbildning och jobbintröduktion – måste börja användas i stor skala även för andra åldersgrupper. Idag är ”platsbanken” EURES-portalen bra för jobsökning/annonsering och information, men den behöver kompletteras genom att även incitamenten stärks. I anknytning till detta är det även angeläget att utveckla det gränsöverskridande samarbetet kring validering av kunskaper.
- Som en del i förbättringen av EURES-systemet behöver Europa-kapaciteten på Arbetsförmedlingen utvecklas. Det bör finnas fler personer med specialkompetens som kan bistå med kvalificerad gränsöverskridande förmedlingshjälp och som också ska vara aktiva ute på till exempel skolor för att informera om de möjligheter som finns.⁸⁹

14. Bekämpa diskriminering av föräldrar

När det gäller den **bristande jämställdheten** på arbetsmarknaden finns det massor som behöver göras. Situationen är dålig och har inte blivit märkvärdigt bättre under de senaste åren. Frågan har över huvud taget inte funnits med bland den europeiska högerns prioriteringar. Den svenska regeringen har hört till de minst ambitiösa och har blivit en bromsklots i det europeiska jämställdhetsarbetet.⁹⁰

En central fråga är att stärka lagstiftningen mot diskriminering av föräldrar på arbetsplatserna. EU-kommissionens förslag till uppdaterat mamaledighetsdirektiv innehåller alltså ett bättre arbetsrättsligt skydd för mammor i samband med barnafödande. Det är en viktig reform. Eftersom skyddet i flera medlemsstater är svagt behöver grundkraven på arbetsgivarna på detta sätt höjas.

Förhandlingarna om mamaledighetsdirektivet har gått i stå. Eftersom lösningarna främst rör föräldraledighetsdelen borde lösningen vara att dela upp processen. Det bästa vore att i en snabb första fas enas om och anta förbättringarna av det arbetsrättsliga skyddet. Därefter skulle försäkringsfrågorna kunna redas ut i ett mer långsiktigt förhandlingsarbete. På så vis skulle den så viktiga skyddsreformen komma på plats utan onödig fördröjning. Både skydds- och försäkringsdelen av lagstiftningen bör utvidgas till att gälla generellt för föräldrar – inte bara för mammor.

⁸⁹ I dagsläget finns det totalt mer än 900 ”EURES Advisers” på de nationella arbetsförmedlingarna över hela Europa, varav ett antal i Sverige (EURES, www.ec.europa.eu/eures/home.jsp?lang=en). För svensk del bör denna kapacitet stärkas och användas för en mer aktiv uppsökande verksamhet.

⁹⁰ För en utförlig analys och ett mer omfattande åtgärdsprogram, se den jämställdhetsrapport som vi presenterade i våras (Socialdemokraterna 2013).

15. Kvotera bolagsstyrelser

Jämställdheten i bolagsstyrelserna är alltså bedrövlig i de flesta EU-länder. Med existerande trender skulle det ta flera decennier innan jämställdhetsnivåerna eventuellt kan bli acceptabla. Detta håller inte. Det är uppenbart att självreglering inte fungerar. Det är dags för en ordentlig kvoteringslagstiftning. Glastaket måste bort.

Sedan i förra hösten ligger ett förslag till EU-lagstiftning om kvotering på bordet – med det skarpa målet att det underrepresenterade könet år 2020 ska utgöra minst 40 procent av styrelseledamöterna i de största börsbolagen. De detaljerade reglerna ska justeras efter nationella förhållanden, men medlemsstaterna ska vara skyldiga att se till att målet nås. Vi ser positivt på förslaget och arbetar mycket aktivt för att det ska kunna antas så snart som möjligt. Parlamentets klara ja i november var ett viktigt steg på vägen. Att den svenska regeringen arbetar lika intensivt för att försöka blockera förslaget är helt orimligt.

Om EU-processen kör fast eller ger ett för svagt resultat anser vi att Sverige omgående måste gå vidare med skarpa nationella kvoteringsregler. Vi har redan lagt förslag som sådan lagstiftning i riksdagen.

Referenser

Arbetsförmedlingen 2010: *Generationsväxlingen på arbetsmarknaden – i riket och i ett regionalt perspektiv*, www.arbetsformedlingen.se

Arbetsförmedlingen 2012: *Arbetsförmedlingens återsrapportering 2012. Arbetsmarknadspolitiska program. Årsrapport 2011*, www.arbetsformedlingen.se

Blanchard, Olivier & Leigh, Daniel 2013: *Growth Forecast Errors and Fiscal Multipliers*, IMF Working Paper 13/1, www.imf.org

Catalyst 2011: *The bottom line: Corporate performance and women's representation on boards (2004-2008)*, www.catalyst.org

Cedefop 2012: *Future skills supply and demand in Europe. Forecast 2012*, Research Paper No 26, www.cedefop.europa.eu

Clauwaert, Stefan & Schömann, Isabelle 2012: *The crisis and national labour law reforms: a mapping exercise*, Working Paper 2012:04, European Trade Union Institute, www.etui.org

Council of the European Union 2013b: *3226th Council meeting, Employment, Social Policy, Health and Consumer Affairs Brussels*, Press Release 2013-02-28, www.consilium.europa.eu

Cowi 2013: *Evaluation of the European strategy on safety and health at work 2007-2012. Final report.*, www.cowi.com

Edmark, Karin, Liang, Che-Yuan, Mörk, Eva & Selin, Håkan 2012: *Jobbskatteavdraget*, IFAU rapport 2012:2, www.ifau.se

Egebark, Johan & Kaunitz, Niklas 2013: *Sänkta arbetsgivaravgifter för unga*, IFAU rapport 2013:26, www.ifau.se

EGGE (European Commission's Expert Group on Gender and Employment Issues) 2009: *The provision of childcare services. A comparative review of 30 European countries*, www.ec.europa.eu

ENQA 2012: *Swedish National Agency for Higher Education: Review of ENQA Membership*, www.enqa.eu

Ernst & Young 2009: *Groundbreakers. Using the strength of women to rebuild the world economy*, www.ey.com

Eurofound 2012: *NEETs. Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*, www.eurofound.europa.eu

EU-kommissionen 2012a: *Rekommendation till rådets rekommendation om Sveriges nationella reformprogram för 2012 och om avgivande av rådets yttrande om Sveriges konvergensprogram för 2012–2015*, www.ec.europa.eu

EU-kommissionen 2013: *Rekommendation till rådets rekommendation om Sveriges nationella reformprogram för 2013, med avgivande av rådets yttrande om Sveriges konvergensprogram för 2012–2016*, www.ec.europa.eu

European Commission 2008a: *Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Council Directive 92/85/EEC on the introduction of measures to encourage improvements in the safety and health at work of pregnant workers and workers who have recently given birth or are breastfeeding*, www.ec.europa.eu

European Commission 2008b: *Implementation of the Barcelona objectives concerning childcare facilities for pre-school-age children*, www.ec.europa.eu

European Commission 2011: *Draft Joint Employment Report. Annex to the Annual Growth Survey 2012*, www.ec.europa.eu

European Commission 2012a: *Draft Joint Employment Report. Annex to the Annual Growth Survey 2013*, www.ec.europa.eu

European Commission 2012b: *Moving Youth into Employment*, www.ec.europa.eu

European Commission 2012c: *Connecting Europe Facility. Investing in Europe's growth*, www.ec.europa.eu

European Commission 2012d: *Rethinking Education: Investing in skills for better socio-economic outcomes*, www.ec.europa.eu

European Commission 2012e: *The 2012 Ageing Report. Economic and budgetary projections for the 27 EU Member States (2010-2060)*, www.ec.europa.eu

European Commission 2012f: *Commission Staff Working Document on an Action Plan for the EU Health Workforce*, www.ec.europa.eu

European Commission 2012g: *Erasmus country statistics 2000-12. SE – Sweden*, www.ec.europa.eu

European Commission 2012h: *The Erasmus Programme 2010-2011. A Statistical Overview*, www.ec.europa.eu

European Commission 2012i: *Women in economic decision-making in the EU: Progress report*, www.ec.europa.eu

European Commission 2012j: *Proposal for a Directive on improving the gender balance among non-executive directors of companies listed on stock exchanges and related measures*, www.ec.europa.eu

European Commission 2012k: *Progress on equality between women and men in 2011. Commission staff working document*, www.ec.europa.eu

European Commission 2012l: *Proposal for a Directive on the enforcement of Directive 96/71/EC concerning the posting of workers in the framework of the provision of services*, www.ec.europa.eu

European Commission 2012m: *Simplifying Cohesion Policy for 2014-2020*, www.ec.europa.eu

European Commission 2013a: *EU Employment and Social Situation. Quarterly Review March 2013*, www.ec.europa.eu

European Commission 2013b: *Working together for Europe's young people. A call to action on youth unemployment*, www.ec.europa.eu

European Commission 2013c: *Funding of Education in Europe. The Impact of the Economic Crisis*, www.ec.europa.eu

European Commission 2013d: *Evaluation of the European Strategy 2007-2012 on health and safety at work*, www.ec.europa.eu

European Commission 2013e: *Your first EURES job. Progress Summary*, www.ec.europa.eu

European Commission 2013f: *Draft Joint Employment Report accompanying the Communication from the Commission on Annual Growth Survey 2014*, www.ec.europa.eu

European Commission 2013g: *Annual Growth Survey 2014*, www.ec.europa.eu

European Commission 2013h: *One trillion euro to invest in Europe's future – the EU's budget framework 2014-2020*, Press Release 2013-11-19, www.ec.europa.eu

European Commission 2013i: *Barcelona objectives. The development of childcare facilities for young children in Europe with a view to sustainable and inclusive growth*, www.ec.europa.eu

European Parliament 2013: *Procurement package: New deal to ensure more responsible public spending*, Press release 2013-06-26, www.europarl.europa.eu

European Union 1999: *Council Directive 1999/70/EC of 28 June 1999 concerning the framework agreement on fixed-term work concluded by ETUC, UNICE and CEEP*, www.eur-lex.europa.eu

European Union 2009: *Regulation (EC) No 1072/2009 of 21 October 2009 on common rules for access to the international road haulage market*, www.eur-lex.europa.eu

European Union 2013: *Council Recommendation of 22 April 2013 on establishing a Youth Guarantee*, www.eur-lex.europa.eu

Eurostat 2014: *December 2013. Euro area unemployment rate at 12.0%. EU28 at 10.7%*, newsrelease euroindicators 2014-01-31, www.ec.europa.eu/eurostat

Finanspolitiska rådet 2011: *Svensk finanspolitik. Finanspolitiska rådets rapport 2011*, www.finanspolitiskaradet.se

Finanspolitiska rådet 2012: *Svensk finanspolitik. Finanspolitiska rådets rapport 2012*, www.finanspolitiskaradet.se

Handels 2012: *Har sänkta arbetsgivaravgifter hjälpt unga att få jobb i handeln?*, www.handels.se.

ILO 2011: *ILO Director-General address to the European Parliament, 14 September 2011*, www.ilo.org

IMF 2012: *World Economic Outlook. October 2012. Coping with High Debt and Sluggish Growth*, www.imf.org

Jonsson, Claes-Mikael 2013: *Vinnare och förlorare. Om konkurrens med arbetskraftskostnader inom EU*, LO, www.lo.se

Jonsson, Claes-Mikael & Larsson, Göran 2013: *Gäst i verkligheten – om utstationerad arbetskraft i praktiken*, LO, www.lo.se

Karanikolos, Marina et al 2013: *Financial crisis, austerity, and health in Europe*, The Lancet 2013-04-13, www.thelancet.com

Li, Yao et al 2008: *China's higher education transformation and its global implications*, www.voxeu.org

LO 2012: *Full sysselsättning. Styrelsens rapport till LOs 27:e ordinarie kongress 2012*, www.lo.se.

Löfström, Åsa 2009: *Gender equality, economic growth and employment*, paper presented at Swedish EU Presidency conference on *What does gender equality mean for economic growth and employment?* in Stockholm 16-17 Oct 2009.

McKinsey&Company 2010: *Women Matter 2010. Women at the top of corporations: Making it happen*, www.mckinsey.se

Nilsson, Anders & Nyström, Örjan 2012: *Ungdomsarbetslösheten i Sverige och Leerwerkpflicht i Nederländerna*, www.tankeverksamheten.se

OECD 2012: *How is the global talent pool changing?*, Education indicators in focus 2012/05, www.oecd.org

OECD 2013: *PISA 2012 Results in Focus. What 15-year-olds know and what they can do with what they know*, www.oecd.org

Pickett, Kate & Wilkinson, Richard 2010: *Jämlikhetsanden: därför är mer jämlika samhällen nästan alltid bättre samhällen*, Karneval förlag.

Proposition 2011/12:100 Bilaga 5: *Utvärdering av jobbskatteavdraget*, www.regeringen.se

Riksrevisionen 2012: *Mer att förenkla! Administration i strukturfondsprojekt*, RIR 2012:22, www.riksrevisionen.se

Riksrevisionen 2013: *Ungdomars väg till arbete – individuellt stöd och matchning mot arbetsgivare*, RIR 2013:6, www.riksrevisionen.se

SCB 2012: *Trender och Prognoser 2011: befolkningen, utbildningen, arbetsmarknaden med sikte på år 2030*, www.scb.se.

Smith, M & Bettio, Francesca 2008: *Analysis Note: The Economic Case for Gender Equality*, paper presented at *Swedish EU Presidency conference on What does gender equality mean for economic growth and employment?* in Stockholm 16-17 Oct 2009.

Socialdemokraterna 2013: *Jämställdhet lönar sig. Åtgärdsprogram för jämställdhet, tillväxt och jobb i Sverige och Europa*, www.socialdemokraterna.se.

Socialdemokraterna i Europaparlamentet 2013: *Upptäck den sociala ekonomin*, www.a-smedjan.se

Sternberg, Henrik 2013: *Cabotagestudien*, Lunds Tekniska Högskola, populärversion av rapport, tillgänglig på www.transport.se

Stuckler, David et al 2011: *Effects of the 2008 recession on health: a first look at European data*, The Lancet 2011-07-09, www.thelancet.com

Svenska Dagbladet 2013-07-22: *Byggjobbare tjänar så lite som tio kronor i timmen*, www.svd.se

Svenskt Näringsliv 2012: *Missade möjligheter. Rekryteringsenkäten 2012*, www.svensktnaringsliv.se

SVT Nyheter 2013-05-06: *Regeringens jobbsatsning sågas*, www.svt.se/nyheter.

TCO 2011: *TCOs jämställhetspolitiska program*, www.tco.se

TCO 2013a: *Additional comments from TCO regarding infringement procedure 2007/4835 against Sweden*, www.tco.se

TCO 2013b: *TCO: Statistik bevisar missbruk av visstidsanställningar*, pressmeddelande 2013-07-16, www.tco.se

The Economist 2011-09-10: *The role of government. Lending a hand* Special report: The future of jobs, www.economist.com

Thorburn, Karin 2013: *Könsbalans leder till mer engagerad styrelse*, SNS Analys nr 9, mars 2013, www.sns.se

Universitets- och högskolerådet 2013: *Drygt 267 000 antagna till höstens högskoleutbildningar*, pressmeddelande 2013-07-12, www.uhr.se

Utbildningsdepartementet 2013: *Den nationella organisationen för Horisont 2020*, Ds 2013:52, www.regeringen.se

Västra Götalandsregionen 2011: *Utbildnings- och arbetsmarknadsprognos för Västra Götaland med sikte på 2020. Huvudrapport, Tillväxt och utveckling, rapport 2011:4*, www.kompetensplattformvg.se

World Economic Forum 2013: *The Global Gender Gap Report 2013*, www.weforum.org

Socialdemokraterna

FRAMTIDSPARTIET